

Natuurvisie Provincie Zeeland

Consultatie van het maatschappelijk veld

Publieksbijeenkomsten

Terneuzen, Middelburg en Bruinisse

Inleiding

Consultatie voor de natuursvisie Zeeland

De Provincie Zeeland werkt momenteel aan een visie op provinciale beleid voor de Zeeuwse natuur en het Zeeuwse landschap. Dit doet zij in overleg met medeoverheden, burgers, bedrijfsleven en andere maatschappelijke partners. Aan de hand van consultatierondes met belanghebbende partijen en het brede publiek werden de visies, ideeën en prioriteiten van het maatschappelijk veld aangaande natuur en landschap in Zeeland in kaart gebracht.

Doel van de consultatie is om vanuit het maatschappelijk antwoord te krijgen op de vragen:

1) hoe kunnen de reeds aangegane verplichtingen in het Decentralisatieakkoord Natuur, het Natuurpact en de Overeenkomst Manifestpartijen zo effectief en efficiënt mogelijk worden uitgevoerd? 2) Welke denkrichtingen, ideeën en meningen leven er bij het maatschappelijk veld met betrekking tot het provinciale natuurbeleid en met betrekking tot kansrijke combinaties tussen natuur en maatschappij en natuur en economie? En 3) hoe is de rolverdeling tussen de overheid en maatschappelijke en economische partijen in de uitvoering van natuurbeleid en het aangaan van verbindingen tussen natuur en maatschappij / economie.

Deze consultatie werd georganiseerd in de vorm van een brede stakeholderbijeenkomst op 9 december 2015 (55 deelnemers) en drie publieks-bijeenkomsten op 14, 20 en 21 januari 2016. In dit verslag is de uitkomst van deze publieksbijeenkomsten weergegeven.

Aanpak Publieksbijeenkomsten

Bij de publieksuitkomsten in Terneuzen, Middelburg en Bruinisse waren respectievelijk ca. 54, ca. 65 en ca. 60 deelnemers aanwezig. De meerderheid van de aanwezigen kwam uit de landbouwsector en (regionale) natuurorganisaties. Daarnaast waren er mensen vanuit de recreatiesector, het bedrijfsleven, waterschap en gemeenten (beide zowel ambtelijk als bestuurlijk), Provinciale Staten. Er waren relatief veel particulieren vanuit de ruitersport aanwezig. Ook waren er mensen die niet direct een sector vertegenwoordigden, maar deelnamen vanuit persoonlijke belangstelling en betrokkenheid.

Het programma was in de drie publieksbijeenkomsten gelijk. De bijeenkomst startte om 19.30 uur met een plenair gedeelte waarin de aanleiding en de belangrijkste elementen van de natuursvisie werden toegelicht. Hierna werden een aantal stellingen aan het publiek voorgelegd om zo met betrekking tot een aantal onderwerpen samen het gesprek te voeren. Vanaf 20.15 uur was er een informatiemarkt georganiseerd waar de deelnemers rond verschillende thema's met elkaar in gesprek konden en ideeën konden achterlaten in de "ideeënbus". Ook werden de deelnemers uitgenodigd om hun mening achterlaten door het plakken van stickers op posters met stellingen en meerkeuzevragen. Daarnaast verzamelden "Razende reporters" meningen door aan deelnemers korte en prikkelende vragen te stellen over onderwerpen met betrekking tot de natuursvisie, zoals: Wat vindt u het belangrijkste onderwerp voor de toekomst van de natuur in Zeeland? En wat moet hierover in de natuursvisie komen te staan? Wat is uw indruk van de rol van de provincie in het behoud en het beschermen van de natuur op dit moment? Hoe zou u deze rol het liefste ingevuld zien? Wat levert dat op? Ten slotte stond er een wensboom waarop de deelnemers briefjes konden plakken met een oproep voor de natuursvisie.

Opbouw document

Dit document is opgebouwd rond de zes thema's die centraal hebben gestaan in de publieksbijeenkomsten. Deze thema's zijn:

1. Natuur plus	p. 7
2. Maatschappelijke- en burgerinitiatieven	p. 16
3. Natuur binnen natuurgebieden	p. 24
4. Natuur buiten natuurgebieden	p. 33
5. Natuurbeleving	p. 44
6. Landschapsbeheer en –behoud	p. 57
7. Nagekomen input	p. 67

Per hoofdstuk staat een thema centraal en wordt er aangegeven wat de meningen en ideeën waren in respectievelijk Terneuzen, Middelburg en Bruinisse.

Het betreft hier de input die is geleverd via de ideeënbussen en de wensbomen. Na afloop van de bijeenkomsten konden nog tot begin februari meningen en ideeën worden doorgegeven via een speciaal hiervoor aangemaakt e-mailadres. Deze input is samengevat in hoofdstuk 7.

De uitkomsten van de plenaire gedeelten en van de interviews met de “razende reporters” worden (met dit verslag en het verslag van de uitkomsten van de stakeholdersbijeenkomst) verwerkt in een bouwstenennotitie die in de loop van maart op de website van de Provincie Zeeland wordt geplaatst. Deze bouwstenennotitie vormt input voor de kadernota die het college van Gedeputeerde Staten dit voorjaar aan de Provinciale Staten voorlegt.

De uiteindelijke beleidsnota (de Natuurvisie) wordt in het najaar van 2016 aan de Provinciale Staten voorgelegd.

NATUUR PLUS

ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ

In Zeeland zoeken we naar combinaties tussen natuurdoelen en economische of maatschappelijke doelen.

Natuur creëert meerwaarde (huizenprijzen, recreatie), produceert (hout, vis, biomassa, drinkwater), voorkomt (overstromingen, klimaatverandering), doet het werk (waterzuivering, bestuiving) en draagt bij aan welzijn (gezondheid, woon- en werkklimaat) en kennis. Investeren in natuur is in veel opzichten investeren in economie en maatschappij.

De cirkel moet rond zijn. Niet alleen andere doelen moeten profiteren van natuur, maar natuur moet ook beter worden als er combinaties worden benut.

Wat zijn kansrijke combinaties in deze regio?

1. Natuur plus

Natuur plus gaat over het zoeken naar slimme combinaties tussen natuur enerzijds en economie & maatschappij anderzijds. Waarbij zowel natuur als economie & maatschappij voordeel hebben.

Om op de langere termijn de beleidsdoelen op het gebied van biodiversiteit te halen is het noodzakelijk om meer combinaties tussen natuurdoelen en economische / maatschappelijke doelen tot stand te brengen.

Natuur creëert meerwaarde (huizenprijzen, recreatie), produceert (hout, vis, biomassa, drinkwater), voorkomt (overstromingen, klimaatverandering), doet het werk (waterzuivering, bestuiving) en draagt bij aan welzijn (o.m. gezondheid, woon- / werkklimaat) en kennis. Investeren in natuur is in veel opzichten investeren in economie en maatschappij.

1.1. Publieksbijeenkomst Terneuzen (14 januari 2016)

Stelling

“Partijen die baat hebben bij een mooie, gezonde Zeeuwse natuur moeten meebetalen aan natuurbeheer- en ontwikkeling.”

Mee eens: 12 x

Mee oneens: 16 x

Vraag

Welke combinaties tussen natuur en economie / maatschappij zijn volgens u kansrijk?

Combinaties waarbij zowel natuur als economie & maatschappij voordeel hebben

(max. 2 keuzes mogelijk)

16 x Recreatie

12 x Landbouw

5 x Zorg en welzijn

5 x Natuureducatie / onderwijs en natuur

4 x Waterkwaliteit, waterberging en waterveiligheid

3 x Natuur en cultuur

2 x Natuurlijke hulpbronnen/grondstoffen (hout, zandwinning, visserij ..)

2 x Natuur-inclusief bouwen / ontwerpen / ontwikkelen

0 x Energie en klimaat

Ideeënbus

Combinatie tussen natuur en landbouw

- Maak gebieden waar er van elk landbouwgewas niet meer dan bijv. 2 ha mag staan. Dus verschillende gewassen bij elkaar. Eventueel kleine slootjes ertussen en wandel-/ruiterpaden. Iedereen tevreden: akkerbouw, recreatie, natuur.

Combinatie natuur en (natuur)educatie / onderwijs

- Landbouwers en volk kennis laten maken met natuur en beleving.
Financiering: Gemeenten / Provincie. Rol provincie: educatie, verspreiding kennis.

Combinatie natuur en reactie

- Maak combinatie van natuur, landbouw, recreatie. Maak aantrekkelijke arrangementen waarin bijvoorbeeld ook de historie van de streek/landschap wordt meegenomen.
- Combinatie met jacht als natuurbeheer. (Ook genoemd bij Natuur & Natuurlijke hulpbronnen/grondstoffen).

Combinatie natuur en natuurlijke hulpbronnen/grondstoffen

- Combinatie met jacht als natuurbeheer. (Ook genoemd bij Natuur & Recreatie)

Combinatie natuur en natuur-inclusief bouwen / ontwerpen / ontwikkelen

- Woningbouw, zonnepanelen plaatsen. Financiering: Woongoed en EU.
Rol Provincie: subsidiëring.

Combinatie natuur en zorg / welzijn

- Gezonde lifestyle is steeds belangrijker. Maak de natuur hiervan een onderdeel.
Hardlopen, mountainbiken, trailrunning, wandelen, paardrijden, honden-losloopgebied.
Dit biedt economische kansen.

Overig

- Er zijn geen kansrijke natuurcombinaties.

Concrete ideeën

“Groene kern Graauw”. Het gaat hier om een wensbeeld, waarbij aansluitend aan het dorp natuurverbreding en -beleving wordt gestimuleerd in aansluiting op de Graauwse Kreek. Naast inrichting van een perceel langs de kreek (met hoogstamfruitbomen, inheemse beplanting, wilde bloemperken) bestaat de wens om een wandelpad aan te leggen langs de kreek. Natuur kan daarbij worden gecombineerd met het organiseren van evenementen (kunstroute) en educatie (bijv. betrekken van de schoolkinderen bij het onderhoud).

Westerschelde stormvloedkering in combinatie met een containerhaven als koppeling natuur en klimaat, natuur en economie. Door de zeespiegelstijging zal de Westerschelde op termijn moeten worden afgesloten door een stormvloedkering. Verdere verdieping van de Westerschelde is dan niet meer nodig voor Antwerpen. Door de kering te combineren met een containerterminal levert dit economische voordelen op.

1.2. Publieksbijeenkomst Middelburg (20 januari 2016)

Stelling

“Partijen die baat hebben bij een mooie, gezonde Zeeuwse natuur moeten meebetalen aan natuurbeheer- en ontwikkeling.”

Mee eens: 23 x

Mee oneens: 0 x

Vraag

Welke combinaties tussen natuur en economie / maatschappij zijn volgens u kansrijk?

Combinaties waarbij zowel natuur als economie & maatschappij voordeel hebben.

(max. 2 keuzes mogelijk)

17 x Landbouw

14 x Recreatie

14 x Natuureducatie / onderwijs

8 x Waterkwaliteit, waterberging en waterveiligheid

6 x Zorg en welzijn

6 x Energie en klimaat

6 x Natuur-inclusief bouwen / ontwerpen / ontwikkelen

5 x Natuur en cultuur

1 x Natuurlijke hulpbronnen/grondstoffen (hout, zandwinning, visserij ..)

Ideeënbus

Combinatie natuur en waterberging, waterkwaliteit en waterveiligheid

- Waterschapsbeheer combineren met natuurbeheer Provincie. Financiering: beiden. Rol Provincie: samenwerken en co-financieren.
- Open de Delta! In de Deltawateren nu veel problemen met beheer, waterkwaliteit, biodiversiteit; m.a.w. geen gezond systeem. Maak slimme koppelingen met bodemdaling, verzilting, waterveiligheid. Nieuwe verdienmodellen met oogstbare waterkeringen, dijken, recreatie, enz.
- Waterberging. Financiering door belanghebbende partijen. Rol Provincie: mogelijkheden bieden bij bijv. functieverandering.
- Klimaatbuffers, overstromingsgebieden, Oesterdam-suppletie, nieuwe inlagen binnendijks vgl. met ComCoast (overslagdijken). Financiering: kijk ook naar andere partijen, bijv. als kosten waterveiligheidsmaatregelen worden uitgespaard door minder dijkverhogingen te hoeven uitvoeren. Rol Provincie: initiëren en regisseren.

Combinatie natuur - landbouw

- Zie de verdienmodellen natuur in de omgeving Steenberg/Bergen op Zoom: landbouw, recreatie, provincie, Waterschap, Natuurmonumenten, 5% regeling (GLB) landbouw.
- Creëer akkerranden ter versterking biodiversiteit. Maak voedseloverwinteringsgebieden (kleine percelen van ca. 1,5 ha)
- Bemesting met dierlijke mest voor een betere biodiversiteit. Kunnen de dieren in de natuur eten i.p.v. bij de landbouw.

Combinatie natuur en zorg / welzijn

- Zorg voor iedereen goed toegankelijke natuur en geef daar vooral ook informatie. Heeft maatschappelijke en economische spin-off (zie ouder onderzoek Groningen, 12% omzet laat je niet lopen). Financiering: diverse organisaties en Provincie. Rol Provincie: opnemen in Natuurvisie.
- Aanleg paden van zorginstellingen naar de natuurgebieden (in samenwerking met zorginstellingen). Positief voorbeeld: Nuland bij 's-Hertogenbosch. Financiering: zorginstelling, overheid, burgers. Rol provincie: zorgen voor goede samenwerking tussen de partijen.
- Zorg en welzijn. Steeds meer blijkt uit onderzoek dat mensen beter genezen door activiteiten in de natuur. Buiten zijn in de natuur kan ook ziektes voorkomen. Financiering: zorgverzekeringsmaatschappijen. Rol provincie: trekker.
- Maak Natuurspeelplaatsen. Bevorder schooltuinieren.

Combinatie natuur en recreatie

- Natuur en recreatie, daarvoor komen mensen naar Zeeland. Financiering: toeristenbelasting
- Natuur en cultuur/historische waarden zodanig combineren en ontwikkelen (wandelpaden, informatieborden, bezoekerscentrum) dat het een trekpleister wordt voor toeristen en ook nog eens educatief is. Financiering: subsidies, onderwijs, entree, fondsen, crowdfunding. Rol Provincie: partijen verbinden om subsidie binnen te halen van fondsen en van het Rijk. (Ook genoemd bij Natuur & Educatie / Onderwijs).
- Zeeland is meer dan strand. Recreatieondernemers moeten natuurinitiatieven stimuleren. Financiering: recreatiesector. Rol Provincie: verbinden

- Overgangszones d.m.v. aanleg voedselbossen (noten, struiken met frambozen en bramen) in combinatie met recreatie (tenten). Financiering: enige subsidiering, maar verder inkomsten door plukken/bezoeken en overnachten. Rol provincie: belemmeringen weghalen en initiatieven uitnodigen.
- Unieke tijdelijke verblijfsmogelijkheden in ruil voor een investering in nieuwe natuur. Financiering: fonds voor inkomsten en cofinanciering bij opzetten project.

Combinatie natuur en natuur-inclusief ontwerpen / bouwen

- Stimuleer als Delta niet een op fossiele brandstof gebaseerd landschap. Dus geen dijken gemaakt door draglines, maar werkelijk gemaakt door & met natuurkrachten. Hierdoor ontstaat vanzelf natuur, lokaal eigen, zonder kunstmatigheid.
- Passende herbestemming geven aan verouderde agrarische bedrijven met biodiversiteit. Financiering: eigenaren/subsidies. Rol Provincie: subsidiering.
- Stop de 380 KV-leiding in de grond en maak er Ecologische Hoofdstructuur van (kabel beschermd, blijft onbebouwd, natuurgebied). Financiering: netwerkbeheerder wordt natuurbeheerder (positieve identiteit). Rol Provincie: organiseer, dicteer, stimuleer.

Combinatie natuur en natuureducatie / onderwijs

- Kennis delen op een nieuwe manier d.m.v. een soort wiki/semantisch web. Financiering: combinatie zoeken van bijv. onderwijs/provincie/organisaties. Rol Provincie: opnemen in Natuurvisie.
- Natuur en cultuur/historische waarden zodanig combineren en ontwikkelen (wandelpistes, informatieborden, bezoekerscentrum) dat het een trekpleister wordt voor toeristen en ook nog eens educatief is. Financiering: subsidies, onderwijs, entree, fondsen, crowdfunding. Rol Provincie: partijen verbinden om subsidie binnen te halen van fondsen en van het Rijk. (Ook genoemd bij Natuur & Recreatie).

Combinatie natuur en economie / maatschappij (algemeen)

- Koppel alles met elkaar. Met biodiversiteit / natuur als kernbegrip. Recreatie, landbouw, zorg & welzijn, waterkwaliteit, -berging, hulpbronnen, cultuur, enz. met elkaar verbinden. Zie de mens als positief organisme. Analyseer de samenleving als ecosysteem.

1.3. Publieksbijeenkomst Bruinisse (21 januari 2016)

Stelling

“Partijen die baat hebben bij een mooie, gezonde Zeeuwse natuur moeten meebetalen aan natuurbeheer- en ontwikkeling.”

Mee eens: 14 x

Mee oneens: 11 x

Vraag

Welke combinaties tussen natuur en economie / maatschappij zijn volgens u kansrijk?

Combinaties waarbij zowel natuur als economie & maatschappij voordeel hebben

(max. 2 keuzes mogelijk)

19 x landbouw

9 x recreatie

8 x waterkwaliteit, waterberging en waterveiligheid

6 x zorg en welzijn

5 x natuureducatie / onderwijs

3 x energie en klimaat

1 x natuurlijke hulpbronnen / grondstoffen

1 x natuur-inclusief bouwen / ontwerpen / ontwikkelen

1 x natuur en cultuur

Ideeënbus

Combinatie natuur - landbouw

- Hoge biodiversiteit is van belang voor landbouw (FAB) – natuur is een reservoir waarvan de landbouw kan profiteren. Financiering: agrarische sector. Rol Provincie: communicatie.
- Ecologisch beheer van wegbermen (versterking biodiversiteit) heeft positief effect op aangrenzende landbouwpercelen (bestuiving, natuurlijke plaagbestrijding, etc.). Communiceer dit met de agrariërs.
- Zoek naar combinaties tussen natuur en extensieve, biologische landbouw (synergie). Financiering: Provincie en Zeeuws Biologisch.
- EU-vergroeningsbeleid inzetten voor tijdelijke natuur op landbouwpercelen (m.n. op voor landbouw "oninteressante" percelen tegenaan natuurgebieden). Rol Provincie: ondersteuning (dit idee naar een hoger plan tillen).
- stukjes natuur ontwikkelen bij landeigenaren. Financiering: EU-landbouwgeld / POP2. Rol Provincie: sturing, leiding, maar niet opleggen; zoeken naar kansen.
- Kustlab-achtig project – combinatie natuur met teelt van bv. zeewier, zee kraal, lamsoor. Financiering: evt. subsidie van Provincie. Rol Provincie: faciliterend.

Combinatie natuur en recreatie

- Paardentoeisme – mensen die buiten rijden met paarden doen dat om van de natuur te genieten. Toeristen die met een paard komen besteden veel geld. Ruiters zijn luie mensen; gaan lekker uit eten, logeren ergens, stallen hun paard ergens en als het leuk is komen ze terug. Financiering: buiten-rij-pas. Rol Provincie: infrastructuur en mogelijkheden bieden. Denk bij nieuwe paden ook eens aan ruitersporen.

Combinatie natuur en economie (algemeen)

- Geef de ondernemer de kans en ruimte om te ondernemen in combinatie met natuur op duurzame manier. Rol Provincie: maak een bestemmingsplanwijziging niet te complex en te langdurig steun initiatieven en begeleid de ondernemer in de wirwar van regels.

Combinatie natuur en gezondheid

- Veel wilde planten hebben grote waarde voor de gezondheid. Zorg dat mensen hierover kunnen beschikken (plukken e.d.). Communiceer dit goed met de samenleving. Financiering door Provincie en terreinbeheerders. Rol Provincie: initiator / inspirator.

Combinatie natuur en waterberging, waterkwaliteit en waterveiligheid

- Kreekresten verbinden en verbreden – synergie tussen waterberging, natuur, landschap en historie). Rol provincie: centrale coördinatie + kwaliteitsborging.

Combinatie natuur en natuur-inclusief ontwerpen / bouwen

- Grond voor aanleg van geluidswal ontgraven op zo'n wijze dat er kansen voor soortenrijke natuur ontstaan.

Combinatie natuur en kunst

- Er zijn landschapskunstenaars met prachtig (groot) werk dat goed uitkomt in de natuur. Contracten voor onderhoud zijn belangrijk. Rol Provincie: faciliteren.

1.4. Wensboomwensen Natuur plus

De volgende hartenkreten met betrekking op het thema natuur plus zijn aan de wensboom gehangen.

• Natuur verbinden met omliggende ondernemers	T
• Dat er een synergie ontstaat tussen het ruimtelijk-, milieu- en natuurbeleid	M
• Zoek naar meekoppelkansen	M
• Creëren respect tussen partijen	B
• Samenwerking tussen grondeigenaren --> verbinden van routenetwerken	B
• Meer gerichte verbindingen (samenwerking) recreatie- en natuursector	M

T = Terneuzen

M = Middelburg

B = Bruinisse

SAMENWERKEN AAN NATUUR

INITIATIEVEN UIT DE MAATSCHAPPIJ

Vanuit de maatschappij (burgers en bedrijfsleven) zijn er veel ideeën met betrekking tot natuurbeheer, natuurbescherming, natuurontwikkeling en natuurbeleving. Deze kunnen mogelijk belangrijke bijdragen leveren aan het behalen van natuurdoelen en creëren draagvlak voor natuur. Ze vormen een plus op de inspanningen van de overheid en geen vervanging daarvan.

Samenwerking vanuit de kracht van de burgers. Wanneer burgers elkaar ontmoeten kunnen ze elkaar inspireren en versterken.

Met eenvoudige projecten en beperkte financiële middelen kun je voor natuur al veel bereiken.

Hoe groot is het belang van burgerinitiatieven? En hoe kunnen initiatieven het beste worden gestimuleerd en georganiseerd in deze regio?

2. Maatschappelijke- en burgerinitiatieven

Vanuit de maatschappij (burgers en bedrijfsleven) zijn er veel ideeën met betrekking tot natuurbeheer /-bescherming / -ontwikkeling en -beleving. Deze kunnen mogelijk een belangrijke bijdrage leveren aan het behalen van de beleidsdoelen op het gebied van biodiversiteit en creëren hiervoor ook draagvlak.

2.1. Publieksbijeenkomst Terneuzen (14 januari 2016)

Stelling

“Er moet één centraal informatie- en ondersteuningspunt komen voor burgers en bedrijven met natuurinitiatieven.”

Mee eens: 17 x

Mee oneens: 10 x

Vraag

Voor welke partij / partijen is een belangrijke rol weggelegd in het ondersteunen van maatschappelijke en burgerinitiatieven?

(maximaal 2 keuzemogelijkheden)

14 x Overige groene organisaties (NME-centra, SLZ, etc.)*

13 x Gemeenten

11 x Provincie

9 x Terrein-beherende organisaties

*) Één deelnemer heeft de agrarische natuurverenigingen toegevoegd aan "overige groene organisaties".

Ideeënbus

Concrete ideeën ter versterking van de biodiversiteit (door burgers / bedrijfsleven)

- De Groene Koegors – tijdelijke natuur (= bestaand initiatief). Ondersteuning / stimulering door Yara, SLZ, gem. Terneuzen, Provincie. Financiering vanuit project Grenzeloze Kanaalzone.

- Ontwikkeling landbouwperceel tussen kern Graauw en Graauwse kreek tot een publiek toegankelijk, groen gebied om in te recreëren. Mogelijkheid om ook de in onbruik zijnde (aanliggende) RK-kerk hierbij te betrekken. Doel: inwoners van Graauw mogelijkheid bieden in woonomgeving te recreëren in het groen en elkaar te ontmoeten + binding tussen dorp en kreek versterken.

Overige ideeën

- Ruiters kunnen ook worden ingezet om gebieden te controleren. Maak gebruik van lokale ruiters!

2.2. Publieksbijeenkomst Middelburg (20 januari 2016)

Stelling 1

“Er moet een centraal informatie- en ondersteuningspunt komen voor burgers en bedrijven met natuurinitiatieven.”

Het is voor burgers/bedrijven nu vaak onduidelijk bij wie ze terecht kunnen met vragen over hun ideeën (vragen over kennis, financiering, materiele hulp etc.)

Mee eens: 25 x

Mee oneens: 7 x

Vraag

Voor welke partij/partijen is een belangrijke rol weggelegd in het ondersteunen van maatschappelijke- en burgerinitiatieven?

(maximaal 2 keuzemogelijkheden)

13 x Overige groene organisaties (zoals natuureducatiecentra en St. Landschapsbeheer Zeeland)

12 x Terrein-beherende organisaties (NM, SBB en St. Zeeuws landschap)

12 x Provincie Zeeland

11 x Gemeenten

Drie personen gaven aan het Waterschap als partij te missen in het rijtje.

Ideeënbus

Concrete ideeën ter versterking van de biodiversiteit (door burgers / bedrijfsleven)

- Hou regelingen simpel en zorg voor een goede ondersteuning
 - Hoe en door wie ondersteund: provincie Zeeland
 - Mogelijke financiering: Provincie Zeeland
- Help mensen met initiatief verder door ze in contact te brengen met partijen die kunnen helpen. Voorbeeld kanoroutes over watergangen op Walcheren en mountainbikeroutes op Walcheren - wie is hierin de trekker? Die rol wisselt; bij aanvang (indien nodig) de overheid, maar dit kan veranderen gedurende het traject (bijv. inrichting / onderhoud).
 - Mogelijke financiering: cofinanciering
 - Rol Provincie: Inspireer met voorbeelden, laat mensen niet opnieuw het wiel uitvinden, maak ze wegwijs in de regeljungle zodat het initiatief naar de uitvoering kan brengen.
- Geef boeren / jagers de middelen om duiven, kraaien, eksters ganzen, duiven, vossen etc. te bestrijden! Op dit moment is er sprake van Kiloknallernatuur: alles wat groot is Floereert!: reeën, ganzen, duiven, kraaien, vossen etc.
 - Mogelijke financiering: landbouwsector, jagers, faunafonds
- Inzet van agrariërs (meer) waarderen.
 - Hoe: (EU) subsidie niet meer op de productie richten maar op het beheer
 - Mogelijke financiering: EU
 - Rol Provincie: actief inzetten op beheer (ook faunabeheer)

- Denk na over de mogelijkheid van *vrijwilligersvouchers*. Vrijwilligers kunnen een idee voordragen voor een voucher van bijvoorbeeld € 100,- tot € 1000,-. Met een klein bedrag (bijv. 20 vouchers = € 10-20.000) kun je zo een groot effect bereiken en veel mensen motiveren.
- Natuur dicht bij de stad: combinatie van speelnatuur, groentetuintjes, ontmoetingsplaats voor iedereen gecombineerd met natuur – bij uitstek geschikt om te worden opgepakt door burgers.
 - Hoe en door wie gestimuleerd / ondersteund: gemeenten
 - Mogelijke financiering: gemeenten in combinatie met betrokkenen uit de omgeving
 - Rol Provincie: trekker
- Vermaatschappelijking

2.3. Publieksbijeenkomst Bruinisse (21 januari 2016)

Stelling 1

“Er moet een centraal informatie- en ondersteuningspunt komen voor burgers en bedrijven met natuurinitiatieven.”

Het is voor burgers/bedrijven nu vaak onduidelijk bij wie ze terecht kunnen met vragen over hun ideeën (vragen over kennis, financiering, materiele hulp etc.)

Mee eens: 19 x

Mee oneens: 5 x

Vraag

Voor welke partij/partijen is een belangrijke rol weggelegd in het ondersteunen van maatschappelijke- en burgerinitiatieven?

(maximaal 2 keuzemogelijkheden)

11 x Terrein-beherende organisaties (NM, SBB en St. Zeeuws Landschap)

9 x Provincie Zeeland

8 x Gemeenten

5 x Overige groene organisaties (zoals natuureducatiecentra en St. Landschapsbeheer Zeeland)

Ideeënbus

Concrete ideeën ter versterking van de biodiversiteit (door burgers / bedrijfsleven)

Er zijn geen concrete ideeën ingebracht met betrekking tot dit thema. Wel met betrekking tot een aantal andere thema's (deze zijn onder die thema's verwerkt).

Verder nog opgepikt:

Verhaal van een landbouwer die al jaren buurman was van een terreinbeheerder. Ze spraken elkaar alleen nooit, zoals je dat als burens in de stad/dorp wel doet. Totdat ze samen een project gingen doen (inscharen vee in natuurgebied) en er over en weer inzichten ontstonden in bedrijfsvoering, argumenten e.d. Idee was dan ook dat je elkaar als beheerder en landbouwer eens in de zoveel tijd bijpraat aan de keukentafel.

2.4. Wensboomwensen die op maatschappelijke- en burgerinitiatieven

De volgende hartenkreten met betrekking op het thema samenwerking aan natuur zijn aan de wensboom gehangen.

Beperk het inzetten van goedkope werkkrachten (= vrijwilligers)	T
Loon naar werken, niets voor niets. Wie aan natuurbeheer mee wilt doen, ook de kans geven	T
Geef organisaties en burgers de kans hun kust te behouden, onderhouden en ervan te genieten	M
Initiatieven als samen 'schoon strand' behouden en uitbreiden	M
Een brede maatschappelijke Voor natuur. Waarom, hoe, wat mag het kosten, levert het op? Schade?	M
Verkwist draagvlak terugverdienen	B
Mens zien als positief organisme, en dat we ons ook zo gedragen!	M

T = Terneuzen

M = Middelburg

B = Bruinisse

BESTAANDE EN NIEUWE NATUURGEBIEDEN

ONTWIKKELING EN BEHEER

Het beheer van de Zeeuwse natuurgebieden wordt uitgevoerd door de drie terreinbeherende organisaties en verschillende particuliere grondeigenaren. De Provincie ondersteunt het natuurbeheer door middel van subsidies.

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is een samenhangend netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het Zeeuwse deel van dit natuurnetwerk heet Natuurnetwerk Zeeland (NNZ).

Het doel van het natuurnetwerk is het behoud en de versterking van het aantal soorten in het wild voorkomende planten en dieren. De natuurgebieden van het Natuurnetwerk Zeeland dragen sterk bij aan de identiteit van Zeeland, de kwaliteit van Zeeland als woon- en werkgebied en als recreatieprovincie. Het grootste deel van het Natuurnetwerk Zeeland is goed toegankelijk en beleefbaar.

In Zeeland moet volgens landelijke afspraken nog extra natuur worden ontwikkeld. De oppervlakte te beheren natuur zal de komende jaren dus verder toenemen.

3. Natuur binnen natuurgebieden

Het beheer van de Zeeuwse natuurgebieden wordt uitgevoerd door de drie terrein beherende organisaties en diverse particuliere grondeigenaren. De provincie ondersteunt dit beheer met subsidies. De natuurdoelen voor de natuurgebieden zijn vastgelegd in het provinciaal Natuurbeheerplan Zeeland.

In Zeeland moet volgens landelijke afspraken nog 1.000 hectare natuur worden ontwikkeld. De oppervlakte natuurbeheer zal de komende jaren dus verder toenemen.

3.1. Publieksbijeenkomst Terneuzen (14 januari 2016)

Stelling 1

“Partijen die baat hebben bij de Zeeuwse natuurgebieden moeten meebetalen aan het beheer en de inrichting ervan.”

Mee eens: 18 x

Mee oneens: 0 x

Stelling 2

“Bij beheer en inrichting van natuurgebieden moet de aandacht vooral uitgaan naar de typisch Zeeuwse natuur, zoals de:

- deltawateren (ook onder water),
- natuur op de grens van land naar water, van zout naar zoet,
- duinen.”

Mee eens: 17 x

Mee oneens: 11 x

Eén deelnemer miste in de voorbeelden van typisch Zeeuwse natuur: waardevolle erven met hoogstamfruitbomen, etc. (deze leveren ook een goede bijdrage aan de biodiversiteit). Twee andere deelnemers vonden dat het Zeeuwse polderlandschap ook typisch Zeeuwse natuur is.

Ideeënbus

Hoe kan de streek meer betrokken worden bij het beheer van natuurgebieden?

- Excursies organiseren en bv. scholen betrekken bij onderhoud / monitoring.
- Via diverse kanalen: websites van natuurverenigingen, streekkrant, excursies, informatieavonden (scholengemeenschap), regionale omroep, informatiepanelen.
- Samenwerking tussen overheden, bedrijven, natuurverenigingen, NME-centra en inwoners / scholen).
- Inzet van dagbesteding (zorgboerderij) / vluchtelingen.
- Vraag bv. zorginstellingen voor het uitvoeren van natuurbeheer (bv. Zeeuwse Gronden).
- Adoptieprojecten (waarbij burgers / bedrijfsleven een natuurproject kunnen adopteren).
- Formuleren van concrete projecten.
- Door natuurgebieden toegankelijker te maken.
- Opstellen gebieden voor verschillende gebruikers. Door beleving wordt de betrokkenheid groter.
- Zorg bij de aanleg van nieuwe natuurgebieden voor faciliteiten voor ruiter en menners. Als dat niet mogelijk is, zorg dan minimaal voor paden rondom het gebied.
- Leg verbinding met gebruikers van natuurgebieden. Onderzoek welke bijdrage zij kunnen leveren (kunnen lokale ruiters onderhoud doen aan ruiterspaden?).
- Het moet een wisselwerking tussen betrokken partijen zijn – een "voor wat, hoort wat"-verhouding.
- Meer inspraak voor bewoners – nu worden we als bewoners met besluiten geconfronteerd die we niet willen – zoals ontpolderen.
- Door minder regels aan natuurbeheer te stellen.
- Goed overleg met alle partijen is van belang. Met name met de landbouw, want daar lopen ze toch tegen veel praktische zaken aan (ganzenschade, disteloverlast).
- Schade ten gevolge van natuur(beheer) moet worden vergoed worden aan de boer.

Overige opmerkingen

- Sommige gebieden kunnen en mogen geen onderdeel zijn van het Natuurnetwerk, maar blijven daar desondanks wel deel van uitmaken.
- Vrijkomende landbouwgrond met bestemming Nieuwe natuur aankopen! Momenteel is er geen aankoopverplichting.
- Alle mensen hebben baat bij natuur; dus iedereen moet bijdragen > publieke zaak > overheidstaak!
- Natuur en recreatie: mensen toelaten tot de natuur, prikkeldraad opruimen en heel goed onderhoud plegen.
- Onderzoek wat de gevolgen zijn dat koeien in de natuurgebieden Jacobs kruiskruid eten (of hooi met Jacobs kruiskruid), omdat paarden er dood aangaan. Wat doet dit met de voedselketen? Rol provincie: bestrijden Jacobs kruiskruid: maaien/bermen op tijd voordat het uitzaait naar omliggende graslanden waar vee graast.
- Geen belemmering van omliggende agrarische bedrijven door slecht onderhoud, bijv. distels, meidoorns met bacterievuur, want dan werkt natuur tegen de economie.
- Beheer van distels, ook achter de dijken, want de boer moet het bestrijden op zijn percelen. Financiering: overheid, rol provincie: aansturen en uitvoeren.
- Zo snel mogelijk het Natuurnetwerk Zeeland voltooien (rol weggelegd voor Provincie en Rijk).

3.2. Publieksbijeenkomst Middelburg (20 januari 2016)

Stelling 1

“Partijen die baat hebben bij de Zeeuwse natuurgebieden moeten meebetalen aan het beheer en de inrichting ervan.”

Mee eens: 23 x

Mee oneens: 0 x

Stelling 2

“Bij beheer en inrichting van natuurgebieden moet de aandacht vooral uitgaan naar de typisch Zeeuwse natuur, zoals de:

- **deltawateren (ook onder water),**
- **natuur op de grens van land naar water, van zout naar zoet,**
- **duinen.”**

Mee eens: 17 x

Mee oneens: 3 x

Ideeënbus

Hoe kan de streek meer betrokken worden bij het beheer van natuurgebieden?

- Organiseer natuurwerkdagen / strand-schoonmaakdag.
- Begin bij de jeugd. Organiseer leuke, eenvoudige natuurexcursies voor kinderen (klein, met iets te eten), bijv. georganiseerd door vrijwilligers. Laat kinderen de stilte leren kennen en waarderen.
- Organiseer met regelmaat open dagen (in natuurgebieden) met inhoudelijke en leuke activiteiten voor jong en oud.
- Burgerinitiatieven, natuurwerkdagen, natuurbeheer als teambuilding voor bedrijven.
- Organiseer voorlichtingsbijeenkomsten. Betrek hier natuurpartners bij.
- Organiseer overlegplatforms. Betrek "natuurmensen" bij het beheer.
- Organiseer binnen dorpen / wijken beheergroepen van vrijwilligers onder regie van gemeente/provincie.
- Gebruik (vissen, kanoën, spelen) koppelen aan bijdrage onderhoud (naar West-Brabants model).
- Breder kijken dan de natuur en koppeling maken met de problemen/kansen in de streek zoals werkloosheid, verdroging en leegstand.
- Steun initiatieven van recreatieondernemers.
- Overlast (van bv. distels) kunnen melden.
- Meer toegang en jagen in natuurgebieden (want de mens is onderdeel van de natuur net als bv. de vos en die mag dat ook).
- Net zoals bij de provinciale grondbank zou het nuttig kunnen zijn om beheer en onderhoud van natuurgebieden op enige manier te centraliseren bij de provincie. Nu is er verschil in aanpak tussen de terrein-beherende organisaties, bijna wildgroei. Een overkoepelend orgaan zou niet slecht zijn.

Overige ideeën

- Geen nieuwe natuur aanleggen, er is al voldoende.
- Geen natte natuur meer erbij. Biodiversiteit in de bodem is belangrijk (perfecte mix tussen lucht, water en bodemleven). Alleen water is geen bodemleven.
- Jaarrond begrazing met bijv. Galloways toepassen in toegankelijke natuurgebieden.
- Natuur niet toegankelijk voor mensen, dieren/vogel rustgebieden.

3.3. Publieksbijeenkomst Bruinisse (21 januari 2016)

Stelling 1

“Partijen die baat hebben bij de Zeeuwse natuurgebieden moeten meebetalen aan het beheer en de inrichting ervan.”

Mee eens: 19 x

Mee oneens: 7 x

Stelling 2

“Bij beheer en inrichting van natuurgebieden moet de aandacht vooral uitgaan naar de typisch Zeeuwse natuur, zoals de:

- **deltawateren (ook onder water),**
- **natuur op de grens van land naar water, van zout naar zoet,**
- **duinen.”**

Mee eens: 24 x

Mee oneens: 1 x

Ideeënbus

Hoe kan de streek meer betrokken worden bij het beheer van natuurgebieden?

- Betere samenwerking tussen natuurorganisaties en partijen.
- Door je als bewoner van de streek aan te melden als vrijwilliger bij een terrein-beherende organisatie.
- Door organiseren van opendagen en daar mensen te enthousiasmeren om af en toe mee te helpen met beheeractiviteiten (bomen rooien, snoeien etc.).
- Door educatie / reclame de bekendheid van vergroten van water in de natuurgebieden zoal te beleven valt (met kinderen, paard, etc.).
- Informatieverstrekking op plaatsen waar natuurgebieden niet toegankelijk zijn (bijv. buitendijks). Uitleggen waarom ze niet toegankelijk zijn. Doe je dat niet (goed), dan leidt dat tot onbegrip. Zie voorbeelden in het Waddengebied. Beter dan huidige pietluttige discussie over verbodsborden.
- Door natuurgebieden beter toegankelijk te maken voor verschillende doelgroepen. Ruiters / menners mogen nergens in of worden afgescheept met een knullig pad parallel aan en drukke weg. Financiering via o.a. buitenrijpas.
- Door aan deskundigen te vragen op welke locaties je het beste kan inzetten op bepaalde na te streven natuurwaarden. Dat kan best eens op andere plaatsen zijn, dan waar nu Nieuwe Natuur is gepland (bv. de Weihoek op Tholen, waar het nu veel geld kost om hier wateroverlast tegen te gaan, is in potentie geschikt voor weidevogels).
- Partijen de kans geven en verantwoordelijkheid geven om ook bij te dragen aan natuurbeheer. Dat creëert meer draagvlak dan wanneer alles van bovenaf wordt opgelegd en bepaald.
- Geef terreinbeheerders subsidie voor aanpassing beheer gericht op vergroten van mogelijkheden voor burgers om planten, vruchten, zaden te kunnen oogsten.

Overige opmerkingen

- Afrondingsaankoop Dijkwater zo spoedig mogelijk realiseren. Daarna de weg door het gebied verkeersluw maken (veeherende roosters en wegversmallingen). Hele gebied daarna integraal begrazen.
- De huidige Grevelingen is waardeloos. Bewerkstellig doorstroming en verversing.

3.4. Wensboomwensen Natuur binnen natuurgebieden

Tijdens alle publieksbijeenkomsten werden veel briefjes geplakt op te wensbomen over het thema natuur binnen natuurgebieden. Er wordt vooral weerstand gegeven tegen de aanleg van nieuwe natuur, eerst moet de natuur beter worden onderhouden. Daarnaast hebben een aantal briefjes betrekking op de bescherming van natuur en faunabeheer.

Algemeen	
Geen versnipperde natuur	T
Natuurgebieden verbinden met kust/strand	T
Verbinding van natuurgebieden	B
Behoud + ontwikkeling nieuwe en bestaande natuur	M
Niet meer natte natuur (biodiversiteit)	M
Behoud diversiteit	B
Herstel Grevelingen mag niet ten koste gaan van vegetatie van zandplaten	B
Westerscheldenatuur d.m.v. slibstorting buitendijks	B
Zoet Volkerak-Zoommeer	B
Stop verzilting (2x)	B
Wees zuinig op de natuur, weg = weg	B
Afrondingsaankoop Dijkwater en autolam maken van weg door Dijkwater	B
Wildplekken in de natuur	B
Natuurherstel Bloemdijken is nodig	B
Oprichten bijennetwerk in Zeeland	B
Weerstand tegen nieuwe natuur	
Onderhoud ruiters/men paden, wandelpaden, natuurgebieden	T
Onkruid beheersing zeer belangrijk i.v.m. omliggende landbouw	T
Onderhoud paden, belangrijk	T
Onderhoud Natuur! Weg met de distels en Jakobskruiskruid	T
Jaar rond begrazing in de natuurgebieden	M
Natuur is er genoeg! Onderhoud het bestaande goed	T
Niet creëren nieuwe natuur ten koste van bestaande natuur	T
Echt natuur behouden & beheren, geen namaak natuur	T
Liever renoveren dan nieuwbouw	T

Niet meer natuur, eerst beter beheer	M
Behoud van bestaande natuur, geen bebouwing in het Nollebos/Park Westduin/Vlissingen	M
Natuur door de mens ontworpen is geen natuur	B
Respecteren en rekening houden met bestaand gebruik	M
Natuurbescherming	
Streef naar vervanging van pesticiden door natuurlijke middelen en methoden	T
Geen 380 KV lijn door Zuid-Beveland	M
Stop de 380 KV leidingen onder de grond in EHS gebied (kabel bescherming natuur)	M
Voorkomen zwerfvuil	B
Verbod op knalapparaten	B
Faunabeheer	
Beter beheer van exoten	M
Inzet op faunabeheer ter voorkoming van excessen	M

T = Terneuzen

M = Middelburg

B = Bruinisse

BUITEN HET GEBAADE NATUURPAD

NATUUR BUITEN NATUURTERREINEN

Provincie
Zeeland

Om de natuurdoelen te halen is het noodzakelijk om ook te investeren in natuur buiten de "officiële natuurgebieden".

Natuur buiten natuurgebieden is alles wat groen en blauw is, zelfs in uw tuin of straat.

Het is nodig om kansen te benutten voor aanleg van (tijdelijke) natuur buiten de natuurgebieden, bijvoorbeeld in landbouwgebieden, op braakliggende industrieterreinen of nog te ontwikkelen woonwijken, en het benutten van openbaar groen, bermen en dijken. Hierdoor wordt een afname van biodiversiteit en natuurkwaliteit beperkt. Ook draagt het bijvoorbeeld bij aan aantrekkelijke recreatiegebieden en een optimaal woon- en leefgenot.

Waar liggen voor Zeeland kansen voor natuur buiten het gebaande natuurpad?

4. Natuur buiten natuurgebieden

Om op de langere termijn de beleidsdoelen op het gebied van biodiversiteit te halen is het noodzakelijk dat ook wordt geïnvesteerd in natuur buiten de "officiële natuurgebieden".

4.1. Publieksbijeenkomst Terneuzen (14 januari 2016)

Stelling 1

“Ook buiten natuurgebieden moet worden geïnvesteerd in versterking aan natuur.”

Mee eens: 23 x

Mee oneens: 5 x

Stelling 2

“Tijdelijke natuur draagt het best bij aan de versterking van natuur buiten natuurgebieden.”

(Tijdelijke natuur = het ontwikkelen van natuurwaarden op tijdelijk onbenutte terreinen (braakgelegen woningbouw- of bedrijventerreinen, landbouwpercelen).

Mee eens: 12 x

Mee oneens: 7 x

Ideeënbus

Agrarisch natuurbeheer

- Alle bestaande akkerranden (van voor de invoering van de leefgebiedenbenadering) handhaven. De "landbouw" speelt een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied.
- Er moeten meer akkerranden komen.
- Groenzone rond akkers verplichten. (2 x genoemd).
- Hou het flexibel. Wanneer een stuk uit zichzelf "verruigd", laat dit dan tijdelijk toe, maar laat ook toe dat het t.z.t. weer in gebruik wordt genomen.
- Versterk het Anlb. De ANV-en en ZLTO spelen een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied. Mogelijke financiering vanuit EU / Provincie (Provincie zou meer geld voor Anlb moeten uittrekken).
- Luister naar de ideeën van mensen in het buitengebied. Werven van gebieden eist ook onderhoud; samen met de omgeving zeker mogelijk, maar niet voor NIETS. De "landbouw" (ANV-en) spelen een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied.. Mogelijk is sponsering een middel van financiering? Rol van de Provincie: sturen, luisteren, bemiddelen.
- Landbouw is ook natuur. Boeren spelen een belangrijke rol als beheerders van gronden in het buitengebied. Mogelijke financiering door Provincie (de eigenaar levert immers het werk).

- Geef landbouw de ruimte om de grond in conditie te houden. De landbouw heeft een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied. Financiering is niet nodig.
- De agrarische sector speelt een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied. Mogelijke financiering vanuit de Rijksoverheid. Rol Provincie: binding.
- De landbouw / ANV-en spelen een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied. Rol Provincie: financiering.
- Minder regels en meer geld voor Agrarisch natuur- en landschapsbeheer; rol voor Provincie en mogelijke financiering vanuit Europa.
- Dijken onderhouden door schapen door partijen die dijken in bezit hebben. Hoeft niets te kosten, maar moet voor de schapenhouder ook niets kosten. Rol Provincie: faciliteren.
- Aanleggen veldleeuwerikveldjes. De overheid zou dit kunnen financieren. Agrariërs spelen een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied. Rol van de Provincie: partijen bij elkaar brengen.
- Versterk de biodiversiteit op en rond boerenerven (2x genoemd). Nu te weinig subsidie voor. Mogelijke financiering: duw in de rug financiering – privaat / publiek. Rol Provincie: voorwaarden scheppen. Ondersteuning door SLZ.
- Akkerbouw is ook natuur. Door diverse gewassen te telen; als deze bloeien geeft dat een prachtige natuur. Financiering: niet nodig.
- Onder agrariërs kennis vergroten over de flora en fauna op en rond hun land (rol voor: overheid (gemeente (1x) en onderwijs (landbouwschool)). (3 x genoemd).

Faunabeheer

- Faunabeheer moet beter. Terreinbeheerders hebben weinig visie (kalf verdrongen, put dempen). Jagers spelen een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied. Provincie moet meer regie houden op terreinbeheerders.
- Afschot vossen. Door de komst van de vos is er geen levende natuur meer in de polders (m.n. haas, fazant, patrijs en weidevogels hebben eronder te lijden). De Wild Beheer Eenheid en agrariërs spelen een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied. Geen financiering nodig. Provincie moet vergunning afgeven voor het jagen met een lichtbak door enkele professioneel uitgeruste, aangewezen jagers.

Gericht op (insectvriendelijk) (maai)beheer

- Wegbermen bieden goede kansen voor versterking biodiversiteit (Waterschap). Er is een wereld te winnen wanneer het Waterschap minder breed maait (nu min. 2 meter). Dit kan op veel plaatsen veel smaller. Minder maaien kost niets meer! Rol Provincie: mogelijk het Waterschap op haar verantwoordelijkheid (biodiversiteit) wijzen.
- Voor het Waterschap ligt er een enorme kans om iets aan versterking van de biodiversiteit te doen, gezien het enorme areaal aan wegbermen en dijken dat het WS in beheer heeft. Provincie en Waterschap spelen een belangrijke rol in het versterken van natuurwaarden buiten natuurgebieden. Vanwege allerlei kostenoverwegingen worden bermen (en dijken en spoorbermen, etc.) te weinig ecologisch beheerd. Gezonde natuur heeft echter ook economische waarde (recreatie, gezondheid). Dat zou meegerekend moeten worden.
- Maaibeleid van het Waterschap en Provincie wijzigen – nu betalen we twee keer: 1e keer via Waterschapslasten om bermen te klepelen (= biodiversiteit om zeep helpen), 2e keer door bijdrage aan subsidie Anlb ter verbetering biodiversiteit – er zit soms slechts een slootje tussen). Rol Provincie: samen met gemeenten en Waterschap tot één beleid komen > evt. subsidie voor een pilot (om tot inzicht te komen).
- Uitvoering van het rapport "Op de bres voor de Zeeuwse zes" (= vlinders). Via het programmeerteam NME-Zeeland met mogelijke financiering vanuit Provincie.
- Vlindervriendelijk bermbeheer van dijken, wegbermen, dijken en tuinen.

- Vlindervriendelijk tuinieren en beter (maai)beheer van bermen (o.m. geen gif gebruiken). Rol voor Provincie en gemeenten (voorlichting / advisering).

Overige ideeën

- Realiseer nu eindelijk eens die groen-blauwe dooradering.
- Aanleggen bijenhôtels, stroken / percelen met vlinderbloemen, landschapselementen, plaatsen huiszwaluwtilen. Rol weggelegd voor: NME-centra (programmeerteam NME-Zeeland), IVN (Natuur&Zo). Mogelijke financiering door: EU, Rijk, Provincie, gemeenten, Oranjerfonds, bedrijfsleven.
- Aanleg vlinderveldjes (mits goed beheerd); aandacht voor vlindervriendelijke particuliere tuinen. Provincie, Waterschap en gemeenten spelen een belangrijke rol in het versterken van natuur in het buitengebied.
- Teken een convenant landelijke bijenstichting.
- Een Bio Base op zee of voor de kust die land / maatschappij en zee verbindt. Gestimuleerd (ook financieel) door Europa. Rol Provincie: ondersteuning, burgers betrekken, R&D (?)
- Alternatieven voor pesticiden en kunstmest verplichten (verkoop en gebruik) en pesticiden en herbiciden verbieden. Rol voor de overheid. (2 x genoemd).
- Verplicht aantal km² groenzone per gemeente behouden.
- Maak je eigen stad, dorp of wijk mooier en groener.
- Inschakelen terreinorganisaties; door Provincie (en dan meer regie hierop).

4.2. Publieksbijeenkomst Middelburg (20 januari 2016)

Stelling 1

“Ook buiten natuurgebieden moet worden geïnvesteerd in versterking aan natuur.”

Mee eens: 20 x

Mee oneens: 19 x

Er tussenin: 2 x

Stelling 2

“Tijdelijke natuur draagt het best bij aan de versterking van natuur buiten natuurgebieden.”

(Tijdelijke natuur = het ontwikkelen van natuurwaarden op tijdelijk onbenutte terreinen (braakgelegen woningbouw- of bedrijventerreinen, landbouwpercelen).

Mee eens: 30 x

Mee oneens: 14 x

Ideeënbus

Agrarisch natuurbeheer

- Verhoging biodiversiteit op agrarische bedrijven en in natuurgebieden.
- Landbouw en natuur meer vermengen/samenvoegen en minder lijn/afscheiding tussen gebieden.
- De natuur zijn gang laten gaan. Stimuleren van de biologische landbouw. Weren van landbouwgif en kunstmest.
 - Hoe en door wie te stimuleren: Provincie en natuurorganisaties
 - Mogelijke financiering: Subsidies die nu naar de landbouw gaan alleen nog geven aan de biologische landbouw
 - Rol provincie: Stellen en handhaven van regels, **verbieden** van de jacht en **inperken** van visserij

Kennis- en draagvlakvergroting

- Vergroten van draagvlak voor de Zeeuwse natuur. De uitslagen bij de stelling over investeren in natuur buiten natuurgebieden zijn zorgelijk.
- Bij mensen het beeld wegnemen dat natuur iets is van aparte gebiedjes.
- Nadrukkelijk de burgers betrekken (wezenlijk).
- Hoe krijgen we de landbouw zo ver dat ze natuur bevorderend gaan boeren, meer werkend met het ecosysteem?
- Angst voor de komst van vossen - 't moet mogelijk zijn ze te bestrijden.

Overig (vrij concreet)

- Rasters in nieuwbouw zodat daar ook natuur kan huisvesten, ook voor regenwater-absorbatie.
- Helpen bij het in stand houden van historische boerderijen en hun erf. Streekeigen bouw en erfbeplanting stimuleren.
- Spreckgebied in Middelburg zou een duurzame inrichting moeten krijgen voor natuur/stadslandbouw/recreatie. Nu dreigt bebouwing.

- Provincie moet percentage grondgebied aanwijzen dat “natuurachtige” functie moet hebben, liefst in overgangsgebieden stad/natuur of akkers/natuur.
- Natuurwaarden kunnen met relatief eenvoudige maatregelen enorm worden verhoogd. Bijv. aangepast beheer (extensiever en/of gefaseerd) van wegbermen, dijken en slootkanten.
- Natuurlijke inrichting van de tuinen van burgers.
- Kautjes bestrijden d.m.v. ontnemen nestgelegenheid (o.a. schoorstenen binnenstad). Financiering: burgers zelf aansporen om korfjes te plaatsen. Rol provincie: bekend maken (2x) ook rol gemeenten (1x).
- Er moeten mogelijkheden worden geboden om zelf kauwen te beperken. Nu zijn er veel kauwen die kleine (zang)vogeltjes verjagen.

Overig (meer algemeen)

- Zo veel mogelijk natuur, ook tijdelijke natuur, ruimte voor burgerinitiatieven.
- Versterken, dus op zoveel mogelijk plaatsen aanleggen/ontwikkelen. Voorbeeld: Dommelbemd in Boxtel (Brabant), aangekocht op initiatief burgers die het verder beheren, onderhouden, versterken en openstellen waar het kan.
- Tijdelijke natuur kan zeker wat bijdragen, maar niet het best. Wel kansen benutten.
- Doen.

Welke partijen hebben belangrijke rol in versterken natuur buiten natuurgebieden?

- 9 x Agrarische sector (specifiek: ZLTO (1 x), Biologische landbouw / permacultuur (1 x), collectief agrarisch natuurbeheer (1 x))
- 6 x Burgers en bewonersgroepen (specifiek: buitengebied-bewoners (1 x), vrijwilligers (1 x))
- 2 x Terreinbeheerders
- 2 x Provincie
- 2 x Toeristische sector (specifiek Recron (1 x))
- 1 x Waterschap
- 1 x Gemeente
- 1 x Wegbeheerders
- 1 x Vogelbescherming
- 1 x Jagers
- Integraal: burgers, overheden, waterschappen. Zowel in beleid als in uitvoering (1 x)

Mogelijke financiering:

- Door overheid:
 - Overheden
 - Europa
 - Provincie
 - Lokale overheden (i.s.m. burgers)
 - Uit de reguliere beheermiddelen
- Door anderen:
 - Rabobank
 - Toeristenindustrie
- Alternatieve financiering:
 - Crowdfunding
 - Samenwerking t.b.v. energie/vergisting e.d.
- Andere verdeling van geld:
 - Beschikbare subsidies méér naar natuur i.p.v. naar de (biologische) landbouw
 - Geen natuur meer aankopen, maar geef dat geld aan boeren

- Overig:
 - Subsidie voor biodiversiteit
 - Zolang economie wordt gesubsidieerd, moet ook natuur worden gesubsidieerd
 - Natuurlijke inrichting van tuinen hoeft niet veel te kosten, soms extra tijd voor ecologisch beheer.
 - Niet alles is met geld te regelen. Het gaat om de 'mindset'.

Rol van de Provincie:

- Natuur is kerntaak van de Provincie. Het behalen van de natuurdoelen daarmee ook. Dat kan niet zonder waardering van de intrinsieke waarde van natuur.
- Kaders stellen en monitoring
- Zorgen dat het geld goed terecht komt: bij echte natuurorganisaties en niet bij landbouw of Faunabeheereenheid
- Regie voeren, maar vooral ook zelf het goede voorbeeld geven!!
- Neem het initiatief om voor dit onderwerp partijen bij elkaar te brengen.
- Ruimte geven (figuurlijk)
- Subsidie verstrekken
- Uitvoeren regie
- Stimuleren, aandacht vragen, gemeenten aanzetten tot.
- Faciliteren
- Coördineren
- Actief ondersteunen
- Stellen en handhaven van regels, verbieden van de jacht en inperken van visserij.

4.3. Publieksbijeenkomst Bruinisse (21 januari 2016)

Stelling 1

“Ook buiten natuurgebieden moet worden geïnvesteerd in versterking aan natuur.”

Mee eens: 27 x

Mee oneens: 1 x

Twijfel: 1 x

Stelling 2

“Tijdelijke natuur draagt het best bij aan de versterking van natuur buiten natuurgebieden.”

(Tijdelijke natuur = het ontwikkelen van natuurwaarden op tijdelijk onbenutte terreinen (braakgelegen woningbouw- of bedrijventerreinen, landbouwpercelen).

Mee eens: 32 x

Mee oneens: 4 x

Ideeënbus

Agrarisch natuurbeheer

- Landbouw is natuur. In overleg is meer toegankelijkheid mogelijk. De juiste agrarische initiatieven steunen en deze niet vastpinnen op regeltjes. Benut het nieuwe GLB om tijdelijke aantrekkelijke natuur te creëren, waar bedreigde flora en fauna baat bij heeft.
 - Wie heeft hierin een belangrijk rol: ZLTO-ASD, landbouwers en gemeenten.
 - Financiering: Gemeente, burgerheffing, toeristenbelasting of een vergoeding die hoger is als van bijv. tarwe. Een boer hoeft niet persé op de maaidorser te zitten.
 - Rol Provincie: Ondersteuning, subsidie
- Verander de subsidiesystematiek voor het omzetten van landbouwgrond naar natuur, zodat dit risico voor de landbouwer minder groot wordt.

Een landbouwer wilde akker omvormen naar natuur; hij krijgt geen subsidie voordat eerst de omvorming heeft plaats gevonden. Daarna gaat de provincie kijken of ze subsidie willen verlenen. Dit is te risicovol voor de landbouwer. Oplossing: Afspraak /contract maken waarin subsidie tegen verandering van het terrein wordt geregeld indien de provincie het initiatief steunt.

 - Hoe en door wie te stimuleren: provincie en landbouwers.
 - Mogelijke financiering: -
 - Rol provincie: duidelijkheid geven zodat risico weg is en er daardoor meer initiatieven zullen komen.
- Op grasland grenzend aan Natuur beheerpakketten openstellen.

Andere vormen

- Diverse maatregelen mogelijk:
 - Laat het riet in de slootkant staan voor kikkers, etc.
 - Stimuleer de aanleg van bosjes en hagen voor zangvogels
 - Ontgraaf klei van zandbodems op voormalige landbouwgrond
 - Wie heeft hierin een belangrijk rol: Landbouwers, verenigingen voor agrarische natuurbeheer, lokale natuurverenigingen, terrein-beherende organisaties..

- Financiering: gelden van uit Europa (GLB), sectoren die belanghebbend zijn laten meebetalen (zoals horeca en toeristen).
 - Rol Provincie: Zorg dat er flexibiliteit is over de invulling van natuurverplichtingen. Ogen open voor ideeën die bijdrage aan de Zeeuwse natuur, ook al past het niet binnen de regels. Zekerheid bieden aan de initiatiefnemers. Kwaliteitsborging (monitoring, advies) en geld beschikbaar stellen.
- Plant eetbaar groen in de openbare ruimte en beheer dit goed. Laat burgers hiervan genieten.
 - Wie heeft hierin een belangrijk rol: Gemeenten, Waterschap, Provincie en Rijkswaterstaat.
 - Financiering: Regionale overheden
 - Rol Provincie: Stimulering
- Richt een bijennetwerkgroep op naar analogie van Noord-Brabant.
 - Wie heeft hierin een belangrijk rol: Samenwerking tussen Ned. Bijenhoudersvereniging, overheden, ZLTO en stichting Velt.
 - Financiering: Partners.
 - Rol Provincie: Initiator (vliegwielfunctie).
- Ga voor het realiseren van tijdelijke natuur in gesprek met kunstenaars.
 - Wie heeft hierin een belangrijk rol: Bekende partijen in het gebied kunnen verhalen over het gebied en kunstenaars kunnen inspiratie leveren.
 - Rol Provincie: Faciliteren.

4.4. Wensboomwensen die op Natuur buiten natuurgebieden van toepassing zijn

Tijdens alle publieksbijeenkomsten werden veel briefjes geplakt op te wensbomen over het thema natuurbeleving. Vooral toegankelijkheid van natuur is een belangrijk onderwerp. Daarnaast gaat veel aandacht uit naar natuurbeleving bij de jeugd. Er moet meer ingezet worden op natuureducatie op scholen, en speelnatuur voor kinderen is belangrijk voor de natuurbeleving.

Algemeen	
Natuur = beleving	T
Goed overleg met boeren over beleefbaarheid van de natuur	M
Proef de natuur + lokaal nuttigen	M
Toegankelijkheid	
Nieuwe wandelnota	M
Ruiter/fiets/voetpaden door de Prunje	B
Mogelijkheid om door natuurgebieden heen te mogen, te paard, te fiets	B
Toegankelijkheid natuurgebieden, te voet, te paard, te fiets	B
Landschap is voor boeren, burgers en lui van buiten, een fijne ontsluiting d.m.v. voetpaden is goed	M
Toegankelijke natuur	B
Vrij door natuurgebieden te paard rijden, zie Veluwe	T
Natuurgebieden verbinden met strand toegankelijk voor paarden/menners	T
Rustplaatsen inrichten voor ruiter/menner/paard	T
Binnen bestaande natuur ruiterspaden en menpaden maken	T
Natuurlijke hindernissen voor paard/ruiters	T
Struin mogelijkheden voor ruiters (en andere gebruikers)	T
Natuurlijke rustplaatsen + faciliteiten voor menners en ruiters	T
Medewerking waterschap/ verbindingen voor ruiters/menners van diverse natuurgebieden en paden	T
Bij nieuwe projecten ruimte voor ruiters en menners maken	T
Houd rekening met medegebruik paarden waar wildroosters geplaatst worden	T
Natuurgebieden toegankelijk voor paarden/ruiters/menners	T
Ruiterpaarden	T
Meer ruiterspaden!	M

Veilige rutterroutes	B
Bij route ontwikkeling de ruiterspaden meenemen	B
Ruiterspaden verbinden	B
Ruiterspad tussen Kloosterweg en bosbewaking -> langs Zeepeduinen	B
Herstel ruiterspad Vroonweg Renesse	B
Kloosterweg naar Haamstede veilig maken voor ruiters (stukje door het Mairegebied)	B
Rutterroutes	B
Uitbreiding ruiterspaden	B
Meer ruiterspaden in de kop van Schouwen	B
Struinen met paarden	B
Herstel ruiterspad Vroonweg Renesse	B
Rekening houden met omheining langs paden? (Prikkelraad = gevaarlijk voor mens en dier)	T
Wandelnetwerk in standhouden en promoten	M
Zitbanken langs wandel en fietsroutes	T
Geen giftige planten/struiken op wandel- en ruiterspaden	T
Natuur toegankelijk voor iedereen! Ook ruiters. Ook de polders! Denk aan behoud bermen	B
Geen nieuwe natuur, bestaande natuur toegankelijk inrichten voor mensen, o.a. menpaden	T
Meer vrijheid voor paarden (Nationaal Park de Hoge Veluwe)	B
Jeugd	
Meer speelnatuur (2x)	M
Afmaken van recreatiegebruik (speel natuur), Groese polders	T
Educatie aan jongeren voor duurzaam en ecologisch leven, jong geleerd is oud gedaan	T
Meer ruimte voor de jeugd (ook programma's)	M
Onderwijs moet meer doen aan kennis over voeding, daarna breder trekken	M
Natuurbesef meegeven in het basisonderwijs	M
Natuurkennis verspreiden op basisonderwijs	M
Inzetten op meer beleving/educatie (scholen PO + VO o.l.v. gids/hoogleraar) Provincie betaalt	B
Voorlichting op scholen	B
Vergeet de jeugd niet	B

NATUUR ERVAREN EN LEREN KENNEN

Voor zowel inwoners als voor bezoekers van Zeeland is beleving van de natuur belangrijk. Natuurbeleving is op zijn beurt belangrijk voor zowel het welbevinden van mensen als voor het besef bij mensen van de waarde van natuur.

Bewoners en bezoekers moeten goed geïnformeerd worden over natuur en milieu in Zeeland. Het is belangrijk dat mensen zich bewust zijn van de invloed van de mens op zijn omgeving.

Direct in contact met de natuur: erin struinen en dingen zien, horen, voelen en proeven.

Wat draagt bij aan natuurbeleving in deze regio? Hoe kan de natuurbeleving in deze regio worden versterkt?

5. Natuurbeleving

Voor zowel de inwoners als voor de bezoekers van Zeeland is een optimale beleving van de natuur belangrijk. Natuurbeleving is op zijn beurt belangrijk voor zowel het welbevinden van de mensen als voor het besef bij mensen van de waarde van natuur. Dit bepaalt mede het draagvlak voor het provinciale natuurbeleid.

5.1. Publieksbijeenkomst Terneuzen (14 januari 2016)

Stelling 1

“Er moet veel meer worden ingezet op natuureducatie.”

Toelichting: 'educatie' in de zin van informatie verstrekken en kennis delen over de Zeeuwse natuur richting inwoners en bezoekers van Zeeland in de leeftijd van 0-99 jaar

Mee eens: 23 x

Mee oneens: 0 x

Stelling 2

“Stimuleren van natuurbeleving moet vooral gericht zijn op beleving van de typisch Zeeuwse natuur, zoals de:

- **deltawateren (ook onder water),**
- **natuur op de grens van land naar water, van zout naar zoet,**
- **duinen.”**

Mee eens: 8 x

Mee oneens: 12 x

Niet eens / niet oneens: 3x

Ideeënbus

Concrete nieuwe ideeën voor natuureducatie / natuurbeleving:

- Verder uitwerken / uitbouwen gastheerschap-concept en gidswerk.
 - Trekker: overheid en bedrijfsleven.
 - Financiering: overheid en bedrijfsleven.
 - Rol Provincie: interactie met de 3 terrein-beherende organisaties.
- Activiteit voor kinderen en volwassenen bij paardenmelkerij: in praktijk laten zien: waar komt de suiker vandaan? waar komt het brood vandaan? Initiatiefneemster doet dit al zelf, maar zoekt enthousiaste mensen die kennis van zaken hebben om mee samen te werken en het initiatief uit te breiden.
 - Trekker: initiatiefneemster en trekpaardenwereld.
 - Financiering: ontwikkeling door overheid, kosten tijdens evenement voor bedrijf.
 - Rol Provincie: samen ontwikkelen programma / (lespakket)organisaties .
- De boerderij als natuurbeleving. Het wemelt van de dieren op een boerderij.
 - Trekker: ZLTO.
 - Financiering: Provincie Zeeland.
- Speelnatuur / natuurbeleving te paard / wandelen / door natuur struinen.
 - Trekker: overheid samen met gebruikers.
 - Financiering: in overleg; onderhoud door recreatiesector in ruil voor meer kampeereenheden i.p.v. groen voor rood betalen.
 - Rol Provincie: -
- Verbinden natuurbeleving met ondernemers, zowel agrarisch als toeristisch.
 - Trekker: combinatie van grondeigenaren en omliggende partijen.
 - Financiering: combinatie.
 - Rol Provincie: faciliteren en partijen samenbrengen.
- Natuurgebieden toegankelijker maken voor ruiters, menners, wandelaars en fietsers.
 - Trekker: grondeigenaar.
 - Mogelijke financiering: gemeente/overheid/gebruiker.
 - Rol provincie: zij moeten de mogelijkheid creëren om dit kenbaar te maken.
- Toegankelijk maken van natuur. Niet alleen voor wandelaars maar ook voor menners en ruiters. Bewegwijzerde routes + zones / gebieden waarin je los mag rond struinen te paard. Zowel de beleving van de natuur als het landschap hebben hier baat bij.
 - Trekker: eigenaren van betreffende grond in samenwerking met recreatieve ruiters en menners.
 - Financiering: eventuele combinatie tussen overheid en gebruiker.
 - Rol Provincie: kader maken waarbinnen partijen dit kunnen realiseren.
- Begeleide buitenrit te paard / te koets met informatie over de streek.
 - Trekker: grondeigenaren.
 - Financiering: niet veel voor nodig.
 - Rol provincie: partijen verbinden.

- Fiets- en wandelpaden beleefbaar maken via apps (QR-code o.i.d.).
 - Trekker: VVV
 - Financiering: -
 - Rol provincie: stimuleren
- Basisscholen en andere instanties zoals Tragel laten meehelpen aan het onderhoud / beheer van natuur (uitstapje).
 - Trekker: maatschappij.
 - Financiering: EU en instanties zelf.
 - Rol Provincie: geen.
- Adopteer een stukje natuur (als school, dorp, enz.).
 - Trekker: uitwerking via programmteam NME-Zeeland.
 - Financiering: Oranjefonds (Groen Dichterbij).
 - Rol Provincie: partijen bij elkaar brengen, concrete projecten formuleren.
- Draagvlak voor duurzaamheid van de natuur creëren door goede educatie, vooral voor kinderen. Te vaak worden goede plannen gemaakt die door gebrek aan financiële middelen worden bijgesteld in negatieve zin.
 - Financiering: fondswerving (als postcode loterij).
 - Rol Provincie: geen specifiek provinciaal issue.
- Deelname aan Nationale Nachtvlinder Nacht, kennismaken met nacht-actieve dieren zoals nachtvlinders.
 - Trekker: natuurverenigingen en vlinderwerkgroep
 - Financiering: -
 - Rol provincie: -
- Het in stand houden van de schaapskudde in Oostburg een geweldig initiatief. Het is niet alleen een goede manier van beheer, maar het is een mooi voorbeeld van een combinatie tussen natuur & economie en natuur & maatschappij (begrazingsbeheer, educatief aspect, recreatieve trekker).
- Te paard mogen rondstruinen in natuurgebied. Leuk voor beleving + training / samenwerking ruiter en paard.

5.2. Publieksbijeenkomst Middelburg (20 januari 2016)

Stelling 1

“Er moet veel meer worden ingezet op natuureducatie.”

Toelichting: 'educatie' in de zin van informatie verstrekken en kennis delen over de Zeeuwse natuur richting inwoners en bezoekers van Zeeland in de leeftijd van 0-99 jaar

Mee eens: 40 x

Mee oneens: 5 x

Stelling 2

“Stimuleren van natuurbeleving moet vooral gericht zijn op beleving van de typisch Zeeuwse natuur, zoals de:

- **deltawateren (ook onder water),**
- **natuur op de grens van land naar water, van zout naar zoet,**
- **duinen.”**

Mee eens: 26 x

Mee oneens: 12 x

Ideeënbus

Concrete nieuwe ideeën voor natuureducatie / natuurbeleving:

- Natuur tot hoofdstuk verheffen bij lerarenopleiding (PABO).
- Verplichte natuurlessen vanaf basisschool (eens per maand of 2 maal per jaar). Dit is voor heel Nederland van belang. In Zweden zorgt dit voor meer begrip voor en kennis over natuur.
 - Trekker: ?
 - Financiering: de overheid en mogelijk ouders, maak er een soort schoolreisje van.
 - Rol provincie: zoals Geoweek al doet.
- De basis is bij de schoolgaande jeugd niet goed. De kennis is zeer beperkt. Kinderen weten bv. niet hoe voedsel groeit, herkennen het niet, weten niets van voedsel. Dus eerst de tuin in, dan de natuur! Praktische invulling van de biologieles.
- Verplichte natuurlessen op de basisschool. Zorgt voor meer begrip in de toekomst.
- Meer basisschoolkinderen naar buiten via IVN / NME's en terrein-beherende organisaties. 'Ervaren / beleven /verbinden'.
 - Trekker: NME.
 - Financiering: Provincie, subsidies grote bedrijven.
 - Rol provincie: trekker samen met NME.
- Iedere klas de boer op en de natuur in.
 - Trekker: provincie, ZLTO.
 - Financiering: EU.
 - Rol provincie: goed lesmateriaal.

- Rondleidingen in de polder, ook voor scholieren.
 - Trekker: boeren.
 - Financiering: provincie, ZLTO, deelnemer.
 - Rol provincie: subsidie.
- Natuuractiviteit voor kinderen
 - Trekker: IVN, basisscholen.
 - Financiering: Rijk, provincie.
 - Rol provincie: -
- Meer speelnatuur, voor elk kind op loopafstand een speelnatuurplaatsje.
 - Financiering: gemeenten, waterschap, SBB.
 - Rol provincie: organiseren, stimuleringsbijeenkomsten, scholing ambtenaren, stimulering burgerinitiatieven.
- Natuurspeelplaats. In Tiengemeten in bestaande natuur. Is belevenis voor kinderen en dan ook (automatisch) voor de ouders. Attractie/belevenis om tot rust te komen.
 - Trekker: Stichting Springzaad, Natuurmonumenten, SBB.
 - Financiering: = verdienmodel.
 - Rol provincie: -
- Meer speelnatuur voor kinderen nabij steden en recreatieve topgebieden.
 - Trekker: Zeeuwse speelnatuurorganisatie: Els vd Kerkhof, NME.
 - Financiering: provincie, gemeenten, sponsoring door betrokken bewoners of recreatieondernemers (zie voorbeeld Speelbos Axel).
 - Rol provincie: belangrijk.
- Groene schoolpleinen voor groene lessen in directe omgeving van de school. Daarnaast zijn groene schoolpleinen goed voor elk soort 'kind'.
 - Trekker: provincie als voorlichter.
 - Financiering: school, overheid, ouders, etc.
 - Rol provincie: voorbeeldfunctie
- NME-educatie blijven ondersteunen, niet wegbezuinigen!
- Het sluiten van milieu-educatiecentra is bezuinigen op de korte termijn. Onmiddellijk weer openen en zelfs uitbreiden.
 - Trekker: provincie en gemeenten.
 - Financiering: -
 - Rol provincie: zie hierboven.
- Er zijn heel veel organisaties die een klein beetje natuureducatie doen. Dat maakt het aanbod erg versnipperd.
 - Trekker: provincie.
 - Financiering: -
 - Rol provincie: samenbrengen van partijen.

- Educatie – gestimuleerd / ondersteund door IVN, SBB, Het Zeeuwse Landschap en scholen met mogelijke financiering door Rijk en Provincie.
- Stimuleren en financieren van opleidingen natuurgidsen en schoolouders (natuur & milieu)
 - Trekker: IVN.
 - Financiering: provincie.
 - Rol provincie: -
- Focus op beleving. Dit breed oppakken in combinatie met kennis delen/informeren. Semantisch web/apps.
 - Trekker: ZB en HZ kunnen hier een rol in spelen in combinatie met anderen. Bv. Regionale versie Beeld en Geluid.
 - Financiering: diversen.
 - Rol provincie: focus, mee initiëren.
- Meer aandacht voor de slag om de Schelde; hiervoor een wandel-/belevingsspel maken dat aansluit op andere wandelroutes + bezoekerscentrum / herdenkingsruimte.
 - Trekker: musea, Stichting Bunkerbehoud, Wings to Victory, gemeente, vrijwilligers.
 - Financiering: subsidies, fondsen, crowdfunding.
 - Rol provincie: verbinden van partijen, subsidie vragen bij het Rijk en bij fondsen.
- Uitgave boekje Zeeuwse wandelingen.
 - Trekker: uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig (gespecialiseerd in wandelboekjes).
 - Financiering: uitgeverij + ?
 - Rol provincie: ondersteuning van dit initiatief.
- Niet overal infopunten, borden, cultiveren natuur, dit verrommelt de ongereptheid
 - Trekker: bijv. Waterschap
 - Financiering: -
 - Rol provincie: = leidend
- Laat de mensen ook eens ervaren wat er fout is gegaan; bv. Groei van de populatie grote vogels en de afname van de kleinere vogels. Excursies naar kauwen, duiven, ganzen ect.
 - Financiering: n.v.t.
 - Rol provincie: ?
- Meer groen in de stad, kunnen ook kleinschalige bosjes, stads-/groentetuintjes zijn. Goed voor de bijen, zuurstof, stadsbewoners, toeristen (vinden het mooi).
 - Trekker: IVN via gidsen, natuurouders die kinderen en volwassenen hiervoor enthousiast maken.
 - Financiering: vouchers, subsidie.
 - Rol provincie: -
- 'Genietbosjes' in de stad, bij particulieren. Kleine 100% groene stukjes in tuinen, parken, etc.
 - Trekker: -
 - Financiering: burgers zelf.
 - Rol provincie: -

- Lege plekken in de woonomgeving omvormen tot mini-natuurgebiedjes.
 - Trekker: de 13 gemeenten samen met de Provincie.
 - Financiering: woningcorporaties, projectontwikkelaars, gemeenten.
 - Rol provincie: overleg met gemeenten, beschikbaar stellen subsidie.
- Maak wisselpolders
 - Trekker: provincie.
 - Financiering: landbouw en toeristenbranche.
 - Rol provincie: -
- Bescherm ook 'oudere' natuur.
 - Trekker: provincie.
 - Financiering: EU, provincie, Rijk.
 - Rol provincie: -
- Geen buggy-verhuur enz. in natuurgebieden, niks gemotoriseerd, alleen op sommige wegen en paden wandelen. Tussen zonsondergang en zonsopgang verboden toegang.
- Er is in Zeeland veel rumoer over vossen. Ik ben een fervent natuurliefhebber en wandel veel buiten, maar ik zie nooit een vos. Graag terughoudend met afschot s.v.p. Baseer je beleid op feiten en niet op rumoer en geruchten.
- Voorlichting op scholen door de gemeenten

5.3. Publieksbijeenkomst Bruinisse (20 januari 2016)

Stelling 1

“Er moet veel meer worden ingezet op natuureducatie.”

Toelichting: 'educatie' in de zin van informatie verstrekken en kennis delen over de Zeeuwse natuur richting inwoners en bezoekers van Zeeland in de leeftijd van 0-99 jaar

Mee eens: 22 x

Mee oneens: 1 x (deze persoon gaf aan dat er al veel gedaan werd en er niet meer nodig is, maar vond het wel belangrijk).

Stelling 2

“Stimuleren van natuurbeleving moet vooral gericht zijn op beleving van de typisch Zeeuwse natuur, zoals de:

- **deltawateren (ook onder water),**
- **natuur op de grens van land naar water, van zout naar zoet,**
- **duinen.”**

Mee eens: 17 x

Mee oneens: 13 x

Oneens vooral vanuit agrarische sector; daar vindt men dat er ook aandacht moet zijn voor de natuur in het agrarische gebied.

Ideeënbus

Concrete nieuwe ideeën voor natuureducatie / natuurbeleving:

- Naast educatie is respect bij brengen wel een kans om jongeren meer betrokken te krijgen bij natuur en milieu. Het initiatief 'red de zee' van een jongen is een goed voorbeeld.
 - Trekker: organisaties die met publiek de natuur in trekken.
 - Mogelijke financiering: een organisatie? die zich op dit gebied inspent krijgt van de provincie een x bedrag om zo'n project uit te voeren.
 - Rol provincie: communicatie en faciliteren met ... omdat dit soort organisaties alleen werken met vrijwilligers.
- Laat leerlingen zelf de typisch Zeeuwse natuur beleven / ervaren. Zelf ontdekken / zelf doen. Onder begeleiding van boer / gids / boswachter / vogelaar etc.
 - Trekker: natuureducatie.
 - Financiering: provincie.
- Scholen (Natuurouders) op landbouwbedrijven laten kijken (Bedrijven werken ook mee aan de natuur).
 - Hoe en door wie ondersteund: -
 - Mogelijke financiering: -
 - Rol provincie: scholen voorlichting geven.

- Digitale informatievoorziening; een app zoals bij de Waddenvereniging.
 - Trekker: provincie.
 - Financiering: recreatie, gemeenten, provincie, landbouw > belasting, vrijwillige bijdrage, keurmerk als beloning.
 - Rol provincie: regie over belangenclubs.
- Kop van Schouwen, fietspaden (meer?) geen schelpen.
 - Trekker: gemeente.
 - Financiering: uit toeristenbelasting.
- Buitendijks fietsen rondom Tholen met eventueel binnendijks via alternatieve route (zo lang het maar een doorgaande route is die logisch te volgen is en men niet uit komt bij een hek enz.).
 - Trekker: provincie / waterschap.
 - Financiering: werk met werk.
- Herstel van ruiterspad langs Vroonweg tussen Renesse en Burgh-Haamstede (Bij verwijderen van de Vroonweg is het ruiterspad weg gegaan. Ligt nu helemaal aan de rand van de duinzoom met prikkeldraad er naast. Ruiters willen ook graag door het gebied rijden.)
- Verbinding van natuurgebieden voor ruiters.
- Gebieden ook toegankelijk maken voor ruitersporters. Mensen met paarden rijden vooral buiten om van de natuur te genieten en krijgen hier de kans niet voor. Óf de ruiterspaden verdwijnen, óf ze liggen op een onmogelijke plek (Duinzoom). Mensen die buiten rijden met paarden doen dit om van de natuur te genieten! En niet om te slopen. Paardenmest is biologisch afbreekbaar, blikjes niet.
- Meer aandacht voor toegankelijkheid ruiters / menbers in de natuur. Mogelijkheid voor ruiterspaden te verbinden en uit te breiden tot een netwerk.
 - Trekker: gemeente samen met KNHS recreatie sport forum, goede samenwerking met partijen zoals SBB en NM.
 - Financiering: bedrijven en gebruikers samen inzetten voor onderhoud.
 - Rol provincie: goede verdeling van 'de pot' - niet alles naar wandelpaden. Gelijke aandacht verschillende natuursporten!
- Provincie als verbinder tussen alle terrein-beherende organisaties. Zodat alle neuzen één kant op gezet kunnen worden. Bijvoorbeeld zodat ruiters niet op het ene terrein zus, en op andere terrein zo moeten lopen.
 - Hoe en door wie ondersteund: NM, SBB, HZL en Waterschap.
 - Mogelijke financiering: niet nodig.
 - Rol provincie: bemiddelen en verbinden.
- Paarden en ruiters laten struinen door gebieden, i.p.v. aparte ruiterspaden. Net als bij Nationaal park de Hoge Veluwe.
 - Hoe en door wie ondersteund: -
 - Mogelijke financiering: geen financiering nodig.
 - Rol provincie: bemiddelen tussen verschillende eigenaren. In contact brengen met NP de Hoge Veluwe.

- Onderhoud van de paden; Ruiters willen bijdragen aan natuurbeheer als de ruiters ook IN natuurgebieden mogen. Nu liggen de paden langs de kant van natuurgebieden.
- Onderhoud, openstelling en verbinden van ruiterspaden. Er is veel aandacht voor ruiterspaden op de Kop van Schouwen, maar vergeet Duiveland niet.
- Vervolg natuurvriendelijke akkerranden (m.n. op Tholen). Zo'n 10 jaar geleden waren er op Tholen veel meer bloemenranden dan nu. Dat was erg mooi.
 - Trekker: ZLTO.
- Ruimte voor riffen / duikwrakken als kustbescherming
 - Trekker: NOB / RWS.
- Recreatieondernemer van Tholen: decentrale zandmotor Oosterschelde. Zachte overgang water / kust > strandjes opspuiten.
 - Trekker: RWS.
- Maak natuur toegankelijk voor burgers voor het oogsten van "eetbaar groen". Bijvoorbeeld bramen, duindoorn, hazelnoten, walnoten, lamsoor, zeekraal en diverse kruiden.
 - Hoe en door wie ondersteund: beheerders.
 - Mogelijke financiering: beheerders.
 - Rol Provincie: stimuleren en communicatie.
- Informatie aan boeren geven over alternatieve oplossingen tegen vraatoverlast door ganzen (anders dan knalapparaten).
 - Trekker: ZLTO
 - Financiering: n.v.t.

5.4. Wensboomwensen die op Natuurbeleving van toepassing zijn

Tijdens alle publieksbijeenkomsten werden veel briefjes geplakt op te wensbomen over het thema natuurbeleving. Vooral toegankelijkheid van natuur is een belangrijk onderwerp. Daarnaast gaat veel aandacht uit naar natuurbeleving bij de jeugd. Er moet meer ingezet worden op natuureducatie op scholen, en speelnatuur voor kinderen is belangrijk voor de natuurbeleving.

Algemeen	
Natuur = beleving	T
Goed overleg met boeren over beleefbaarheid van de natuur	M
Proef de natuur + lokaal nuttigen	M
Toegankelijkheid	
Nieuwe wandelnota	M
Ruiter/fiets/voetpaden door de Prunje	B
Mogelijkheid om door natuurgebieden heen te mogen, te paard, te fiets	B
Toegankelijkheid natuurgebieden, te voet, te paard, te fiets	B
Landschap is voor boeren, burgers en lui van buiten, een fijne ontsluiting d.m.v. voetpaden is goed	M
Toegankelijke natuur	B
Vrij door natuurgebieden te paard rijden, zie Veluwe	T
Natuurgebieden verbinden met strand toegankelijk voor paarden/menners	T
Rustplaatsen inrichten voor ruiter/menner/paard	T
Binnen bestaande natuur ruiterspaden en menpaden maken	T
Natuurlijke hindernissen voor paard/ruiters	T
Struin mogelijkheden voor ruiters (en andere gebruikers)	T
Natuurlijke rustplaatsen + faciliteiten voor menners en ruiters	T
Medewerking waterschap/ verbindingen voor ruiters/menners van diverse natuurgebieden en paden	T
Bij nieuwe projecten ruimte voor ruiters en menners maken	T
Houd rekening met medegebruik paarden waar wildroosters geplaatst worden	T
Natuurgebieden toegankelijk voor paarden/ruiters/menners	T
Ruiterpaarden	T
Meer ruiterspaden!	M
Veilige ruteroutes	B

Bij route ontwikkeling de ruiterspaden meenemen	B
Ruiterspaden verbinden	B
Ruiterspad tussen Kloosterweg en bosbewaking -> langs Zeepeduinen	B
Herstel ruiterspad Vroonweg Renesse	B
Kloosterweg naar Haamstede veilig maken voor ruiters (stukje door het Mairegebied)	B
Ruiterroutes	B
Uitbreiding ruiterspaden	B
Meer ruiterspaden in de kop van Schouwen	B
Struinen met paarden	B
Herstel ruiterspad Vroonweg Renesse	B
Rekening houden met omheining langs paden? (Prikkelraad = gevaarlijk voor mens en dier)	T
Wandelnetwerk in standhouden en promoten	M
Zitbanken langs wandel en fietsroutes	T
Geen giftige planten/struiken op wandel- en ruiterspaden	T
Natuur toegankelijk voor iedereen! Ook ruiters. Ook de polders! Denk aan behoud bermen	B
Geen nieuwe natuur, bestaande natuur toegankelijk inrichten voor mensen, o.a./menpaden	T
Meer vrijheid voor paarden (nationaal park de Hoge Veluwe)	B
Jeugd	
Meer speelnatuur (2x)	M
Afmaken van recreatiegebruik (speel natuur), Groese polders	T
Educatie aan jongeren voor duurzaam en ecologisch leven, jong geleerd is oud gedaan	T
Meer ruimte voor de jeugd (ook programma's)	M
Onderwijs moet meer doen aan kennis over voeding, daarna breder trekken	M
Natuurbesef meegeven in het basisonderwijs	M
Natuurkennis verspreiden op basisonderwijs	M
Inzetten op meer beleving/educatie (scholen PO + VO o.l.v. gids/hogleraar). Provincie betaalt	B
Voorlichting op scholen	B
Vergeet de jeugd niet	B

LANDSCHAP

BEHEER EN BEHOUD

Het karakteristieke Zeeuwse landschap vertelt het verhaal van het ontstaan van Zeeland en de geschiedenis van Zeeland en haar inwoners. Dit draagt in belangrijke mate bij aan de identiteit en de belevingswaarde van Zeeland.

Hoe kan het verhaal het beste naar buiten worden gebracht zodat de Zeeuwse natuur en het Zeeuwse landschap de aandacht krijgen die ze verdienen?

Zeeland staat bekend om zijn fraaie duinen en deltawateren. Maar ook het polderlandschap met zijn kreken, dijken en heggen herbergt grote natuurwaarden.

Het landschap is van ons allemaal. Belangrijk is om helder te krijgen wie verantwoordelijk is voor de bescherming en het beheer ervan. Hoe kan dit effectief en efficiënt worden georganiseerd?

6. Landschap – beheer en behoud

De vele verschillende landschappen en landschapselementen vertellen het verhaal van het ontstaan van Zeeland en de geschiedenis van Zeeland en haar inwoners. Dit draagt in belangrijke mate bij aan de identiteit en de belevingswaarde van Zeeland.

6.1. Publieksbijeenkomst Terneuzen (14 januari 2016)

Stelling

“Er moet meer worden ingezet op actief beheer van kenmerkende landschapselementen zoals knotbomen, heggen, poelen, etc.”

Mee eens: 16 x

Mee oneens: 9x

Vraag 1

Welke onderdelen van het landschap in Zeeland zijn voor u het belangrijkste om te beschermen?

(maximaal 2 keuzes mogelijk)

- 10 x Weidsheid / openheid
- 8 x Landschapselementen (natuur)
- 7 x Landschapselementen (door de mens aangelegde kunstwerken)
- 5 x Bloemrijke bermen
- 4 x Historische boerenerven
- 4 x Cultuurhistorie
- 4 x Bossen
- 3 x Dijken
- 1 x Weg- en dijkbeplanting

Vraag 2

Wie is hoofdverantwoordelijke voor een aantrekkelijk landschap?

(maximaal 1 keuze mogelijk)

- 21 x Provincie
- 3 x Landbouwsector
- 2 x Burgers
- 1 x Waterschap
- 1 x Ondernemers / MKB
- 0 x Gemeenten
- 0 x Industrie
- Door deelnemers zelf toegevoegd: jagers (3x)

Ideeënbus

Wat is belangrijk?

- Behoud:
 - Het landschap van vóór de ruilverkaveling.
 - Biodiversiteit, dat wat te zien/horen is op het platteland in de polder.
 - De typische Zeeuwse polderstructuur behouden (dijken, bomen, weidsheid).
 - Zeeuwse natuur is ook hollebollig weiland met meidoornhaag en mooi grote boom en hoogstamfruit.
 - Behoud en bescherming zijn belangrijk, maar ook kennis en het uitdragen van die kennis.
 - Geen lintbebouwing toestaan.
 - Geen nieuwbouw toestaan, wel renovatie of herbouw.
 - Extra duur maken van (grond voor) nieuwe bedrijventerreinen.
- Beheer:
 - Gefaseerd maaibeheer invoeren (vooral langs de zeedijk en wegbermen) (2x).
 - Niet klepelen.
 - In stand houden van de schaapskudde in Oostburg (een geweldig initiatief). Dit is een juiste manier van onderhoud.
 - Terug invoeren van subsidie door particulieren voor onderhoud kleine landschapselementen (zoals knotbomen, heggen). Zelf aan te vragen bij Provincie, zonder moeilijke trajecten.
 - Onderhoud van de aangelegde natuurgebieden.
 - Onderhoud.
 - Bestrijd distels, Jacobskruiskruid en Bereklaauw.
- Behoud én beheer:
 - Oprichten van een bomenfonds voor onderhoud en beheer van monumentale bomen (lijst); ondersteunende / stimulerende rol voor Provincie en gemeenten. Mogelijke financiering ook vanuit Provincie en gemeenten (bijdrage via bouwleges).

Wie is verantwoordelijk?

- Beheerder.
- Verantwoordelijke terreinbeheerder.
- Overheid (gemeente, provincie).
- Eigenlijk iedereen.

Mogelijke financiering

- Via agrarisch natuurbeheer.
- Via eventueel chemische industrie - ter compensatie van CO₂-uitstoot.
- Via belastingen.

Rol provincie

- Voorbeeldfunctie.
- Coördinatie.

6.2. Publieksbijeenkomst Middelburg (20 januari 2016)

Stelling

“Er moet meer worden ingezet op actief beheer van kenmerkende landschapselementen zoals knotbomen, heggen, poelen, etc.”

Mee eens: 18x

Mee oneens: 10x

Vraag 1

“Welke onderdelen van het landschap in Zeeland zijn voor u het belangrijkste om te beschermen?”

(maximaal 2 keuzes mogelijk)

19 x Weidsheid / openheid

12 x Landschapselementen (natuur)

10 x Landschapselementen (door de mens aangelegde kunstwerken)

10 x Historische boerenerven

9 x Cultuurhistorie

7 x Dijken

6 x Bloemrijke bermen

3 x Bossen

2 x Weg- en dijkbeplanting

Door deelnemers zelf toegevoegd: kustlijn (strand-duinen) (2x) (ook door anderen mondeling een paar keer opgemerkt)

Vraag 2

Wie is hoofdverantwoordelijke voor een aantrekkelijk landschap?

(maximaal 1 keuze mogelijk)

19 x Landbouwsector

16 x Provincie

2 x Burgers

2 x Waterschap

1 x Gemeenten

1 x Ondernemers / MKB

1 x Industrie

Door meerdere deelnemers werd opgemerkt dat het Rijk als optie werd gemist

Ideeënbus

1. Wat is belangrijk?

Behoud

- Het deltasysteem - uniek in de wereld.
- Wat van nature in Zeeland voorkomt, of zich spontaan vestigt.
- Duinlandschap.
- De kust / Zuidwestelijke Delta.
- Historische boerderijen – er moet subsidie komen voor onderhoud (2x).

Beheer en ontwikkeling

- f. Grotere diversiteit aan bomen en struiken in het buitengebied. Geeft minder ziekten en meer biodiversiteit.
- g. Niet meer natte natuur – die geeft minder biodiversiteit.
- h. Ga uit van de natuurlijke situatie. Geen kuilen graven waar ze nooit lagen. Niet graven tot in de veenlaag. Niet te veel bos aanleggen.
- i. Begraasde dijken; niet te veel begroeiing.
- j. Onderhoud en beheer van natuurterreinen (geen verruiging en wildgroei van distels; houdt het landschap open) (2x).
- k. Stimuleer de streekelijke uitstraling bij nieuwbouw boerderijen.

Overig

- l. Benut kleine landschapselementen (poelen, knotbomen, heggen, etc.) als oogstobjecten voor biomassa, grondstof.
- m. Samenhang tussen natuurvisies van gemeenten die aan elkaar grenzen.
- n. Behoud en onderhoud van het Nollebos (Vlissingen).
- o. Versterk het landschap en benut de onderlegger meer.
- p. Denk in meekoppelkansen.
- q. Een groter geheel biedt meer kansen > streef naar een rijk, aaneengeschaakt natuurlandschap in groter verband (zoals de Ecologische Hoofdstructuur / het Natuurnetwerk).
- r. Geef de Zak van Zuid-Beveland de status van Provinciaal landschap.
- s. Er is veel natuurwaarde te halen buiten de natuurgebieden.
- t. Samenwerking / draagvlak / economie / betaalbaarheid.
- u. Geen windmolens.

2. Wie is verantwoordelijk?

Behoud

- ad a. Wij allen, Rijk, Provincie
- ad b. Provincie
- ad d. Provincie / Waterschap

Beheer

- ad f. Waterschap / Provincie
- ad g. Provincie
- ad i. Natuurmonumenten
- ad j. Wij allen, Rijk, Provincie (1 x); terrein-beherende organisaties en eigenaren (1 x)

Overig

- ad m. Provincie
- ad n. Gemeente
- ad o. Terrein-beherende organisaties (kijk naar de wensen van partijen die iets willen doen)
- ad p. idem
- ad q. Rijk
- ad r. Provincie / gemeente
- ad s. divers
- ad t. Provincie en eigenaren

3. Mogelijke financiering

Behoud

- ad a. EU, Rijk, gemeenten, particulieren, bedrijfsleven
- ad b. Subsidies die nu naar agrariërs gaan aan terrein-beherende organisaties en biologische landbouw geven. Geen subsidie aan Faunabeheereenheid (jagen is vernietigen van natuur)
- ad d. Overheid

Beheer

- ad f. Waterschap / Provincie
- ad g. Provincie
- ad h. Kost niets, levert geld op!
- ad i. Provincie / Waterschap
- ad j. Organisaties (1 x)

Overig

- ad m. Kost niets
- ad n. Besparing door beheer uit te besteden aan terrein-beherende organisatie + gebruik maken van vrijwillige inzet burgers en crowdfunding.
- ad r. Kost niets. Status / uitstraling leidt tot initiatieven.
- ad s. Win-win-situaties door samenwerking.
- ad t. Provincie (beheersovereenkomsten met particulieren en niet langer gebieden aankopen).

4. Rol provincie

Behoud

- ad b. Alleen nog duurzame ontwikkelingen (zonder uitstoot) toestaan.
- ad d. Regie.

Beheer

- ad f. Sturing.
- ad g. Sturing.
- ad h. Beleid maken.
- ad i. Coördineren.
- ad j. Bestuurlijk platform.

Overig

- ad l. Stimuleren.
- ad m. Samenbrengen ambtenaren en raadsleden van gemeenten om het grotere geheel en onderlinge verbanden te ontdekken t.b.v. de kadernota.
- ad n. Regie en overleg.
- ad o. Inspireren en samenbrengen partijen.
- ad p. Inspireren en samenbrengen partijen.
- ad r. Beleid maken en overleg met belanghebbenden.
- ad s. Samenbrengen partijen.
- ad t. Doelen stellen en financieren.

Verder opgepikt:

- Bij bescherming van landschappelijke waarden van boerenerven is er de angst dat dit teveel beperkingen oplevert – risico: uit voorzorg worden de landschappelijke waarden verwijderd.

- Een integrale visie / beleid is nodig. Kust, economie, milieu, natuur... het hangt allemaal samen.
- Overheden moeten helder communiceren over hun beleid en bij de uitvoering van hun beleid (wat doen we? Waarom? En resultaten tijdig en helder terugkoppelen).
- Bebouwde akkers en productiegraslanden worden door veel aanwezigen ook als natuur gezien.

6.3. Publieksbijeenkomst Bruinisse (21 januari 2016)

Stelling

“Er moet meer worden ingezet op actief beheer van kenmerkende landschapselementen zoals knotbomen, heggen, poelen, etc.”

Mee eens: 19 x

Mee oneens: 4x

Vraag 1

Welke onderdelen van het landschap in Zeeland zijn voor u het belangrijkste om te beschermen?

(maximaal 2 keuzes mogelijk)

23 x Weidsheid / openheid

9 x Dijken

7 x Weg- en dijkbeplanting

7 x Landschapselementen (door de mens aangelegde kunstwerken)

6 x Landschapselementen (natuur)

5 x Historische boerenerven

2 x Cultuurhistorie

2 x Bossen

1 x Bloemrijke bermen

Vraag 2

Wie is hoofdverantwoordelijke voor een aantrekkelijk landschap?

(maximaal 1 keuze mogelijk)

22 x Provincie

15 x Landbouwsector

3 x Gemeenten

1 x Waterschap

1 x Industrie

0 x Burgers

0 x Ondernemers / MKB

Ideeënbus

Wat is belangrijk?

- Behoud:
 - Biodiversiteit (2 x).
 - Het typische Zeeuwse landschap.
- Beheer en ontwikkeling:
 - Gebruik GLB om natuur op landbouwgrond uit te bouwen.
 - Stimuleer natuurlijke bedrijfsvoering Landbouw.
 - Stimuleer particulier aanleg en beheer kleine landschapselementen.

- Overig
 - Geen recreatieparken en strandhuisjes (2 x) – Provincie moet toezicht houden op gemeenten
 - Geen strand(slaap)huisjes en hotels op het strand. Om dit tegen te gaan is en belangrijke rol weggelegd voor de gemeente en voor mensen die voor het behoud van ongereptheid, openheid en ruimte van de kust zijn. Rol Provincie: aanpassen van verordening / herziening omgevingsplan en kustvisie.
 - Educatie en informatie verstrekking
 - Provincie moet netwerksamenwerking opzetten
 - Bevolking betrekken bij plan- en besluitvorming
 - Geen Brouwerseiland

Wie is verantwoordelijk?

- 8 x Provincie Zeeland
- 3 x Gemeente
- 1 x Waterschap
- 1 x Alle belanghebbenden
- 1 x De gebruikers
- Verantwoording bij particulier geeft betrokkenheid (1 x)

Mogelijke financiering?

- 3 x Provincie Zeeland
- 1 x Gemeente
- 1 x Natuurorganisaties
- 1 x Rijk
- 1 x Gebruikers
- 1 x Landbouw
- 1 x Recreatie
- 1 x Kleine stimuleringsubsidie, rest door particulier
- Zeker NIET de projectontwikkelaar (1x)

Rol provincie

- 3 x Coördineren
- 2 x Sturen
- 2 x Stimuleren
- 3 x Toezicht houden (bewaken bestemmingsplannen; o.a. kustbebouwing 1 x)
- 1 x Financier
- 1 x Overleg opzetten met ZMF, Waterschap en het Zeeuwse landschap.
- 1 x Beleid maken
- 1 x Faciliteren

6.4. Wensboomwensen die op Landschap – beheer en behoud van toepassing zijn

Er werden een aantal briefjes geplakt op de wensbomen met betrekking tot dit thema, vooral in Middelburg en Bruinisse. Een grote zorg die vooral wordt uitgesproken is de bebouwing ten behoeve van recreatie en kustbebouwing. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de ingebrachte wensboom wensen:

Behoud Nollebos/Westduin in Vlissingen voor dagrecreatie, inclusief de cultuurhistorische elementen uit de Slag om de Schelde en de daarop volgende inundatie in 1944	M
Landschap: behouden van elementen dijk poele, ofwel afdrukken van de geschiedenis	B
In standhouden bevorderen van (historische) boerderijen en hun erf	M
Hoogspanningsleidingen onder de grond of in de Schelde. De geplande 380KV leidingstraat doet een grote afbreuk aan het schitterende en karakteristieke Zeeuwse landschap!	M
Maak landschap bespreekbaar (niet opleggen)	M
Stop de bouw vakantiewoningen in de duinen	B
Doordacht met natuur omgaan. Daadwerkelijk een visie vormen. De kust niet volbouwen. Niet aan de huisjeshype meedoen	M
Duidelijk regie voor de provincie bij de ontwikkeling van recreatiewoningen langs de kust	M
Geen recreatie woningen in natuurgebieden	T
Stop projectontwikkeling aan de kust	B
Gene uitbreiding vakantiewoningen	B

T = Terneuzen

M = Middelburg

B = Bruinisse

7. Nagekomen input

In de periode waarin de consultatiebijeenkomsten in het kader van de provinciale Natuurvisie werden georganiseerd (met belanghebbende partijen (9 december) en drie met het brede publiek (14, 20 en 21 januari)), zijn aanvullend nog ideeën, wensen en voorstellen per e-mail nagezonden. Hieronder volgt een (verkorte) weergave van deze input.

7.1 Met betrekking tot “Bestaande en nieuwe natuurgebieden”

- De weidsheid van de polders wordt aangetast wordt door het matig onderhoud van de dijken door de beherende stichtingen. Er treed wildgroei op aan bossen, bramen en distels. Mijn mening, en die hoor ik vaak onder de Zeeuwen, is: eerst de zaak netjes onderhouden en niet nog meer natuur ontwikkelen. Bovendien is nieuwe natuur geen natuur maar surrogaat-natuur.

7.2 Met betrekking “Natuur buiten natuurgebieden”

- Ecologisch bermbeheer
Het is van groot belang dat er in de provincie een netwerk aanwezig is van ecologisch beheerde bermen. Dergelijke wegbermen zijn van groot belang voor behoud en ontwikkeling van bloemrijk grasland, met de bijbehorende flora en fauna. Hiervan profiteert ook de agrarische sector (leefgebied van bestuivers en plaagbestrijders). Deze bermen zouden zo veel mogelijk moeten aansluiten op bloemdijken, andere wegbermen en op natuurgebieden. Het beheer zou moeten bestaan uit 2 x per jaar maaien en afvoeren. Het maaisel kan dienen als grondstof, biomassa en als leverancier van organische stof, iets waar in de akkerbouw een groot tekort aan bestaat.
- Beheer braakliggende gronden
In afwachting van ontwikkeling tot bedrijventerrein, worden percelen jaarlijks 5 x geklepeld (bijv. De Poel (Goes) en Welgelegen op Tholen). Hierbij wordt alles gemaaid. Beter is het om per keer een deel te laten staan: kost niets en levert natuurwinst op. Het enige punt daarbij is dat de tractorchauffeur moet nadenken bij zijn werk.
- Kwaliteitsborging Agrarisch Natuurbeheer
De resultaten van Agrarisch Natuurbeheer dienen gemonitord te worden op deskundige wijze. Er moeten meetbare doelen worden gesteld, waar de boer of de agrarische natuurvereniging op kan worden afgerekend.
- Koppeling akkerranden aan bloemdijken
Bloemdijken zijn door hun grote randlengte kwetsbaar voor invloeden vanuit de landbouw, zoals inwaaiende gif- en meststoffen en beregeningswater. Het zou een goede zaak zijn, als er langs de akkerrand, t.h.v. de bloemdijk een bufferzone zou komen, in de vorm van een bloemrijke akkerrand.

- **Koppeling van bloemrijke akkerranden**
Bloemrijke akkerranden zijn veel effectiever wanneer akkerranden van 2 percelen aan elkaar grenzen. Daardoor ontstaat een brede strook: akkerrand-slootkant-sloot-slootkant-akkerrand. In noordoost-Groningen is gebleken dat onder meer de Grauwe kiekendief hier positief op reageert. De veldleeuwerik maakt dan ook meer kans om te profiteren van agrarisch natuurbeheer, aangezien deze soort niet wordt geholpen met lintvormige structuren.
- **Samenstelling bloemrijke akkerranden**
Het is goed om hierbij uit te gaan van inheemse akkeronkruiden. Deze soorten zijn vaak bedreigd en trekken daarnaast veel insecten.
- **Gefaseerd wilgen knotten**
Dit gebeurt nog vrijwel nergens. Dat betekent dat bijv. honingbijen ineens hun nectarbron kwijt zijn, als een rij wilgen in één keer wordt geknot. Beter is het om elk jaar één op de drie wilgen te knotten. Daardoor is er ter plaatse altijd aanbod van nectar, stuifmeel en van nestgelegenheid. Ook leidt dit tot een meer regelmatige "arbeidsfilm".
- **Tijdens de publieksbijeenkomst over de Natuurvisie van de Provincie Zeeland op 20 januari in Middelburg viel op dat de Provincie geen aandacht besteedt aan natuur (ontwikkeling, beleving, beheer, toegankelijkheid) binnen de bebouwde kom van de Zeeuwse gemeentes. Formeel zal dat kloppen, maar natuur binnen de bebouwde kom heeft effect op natuur daarbuiten. Een voorbeeld daarvan is het Nollebos/Westduinpark in Vlissingen dat formeel binnen de bebouwde kom ligt. Dit is nu nog een (zelfs voor Nederland) uniek natuurgebied, aansluitend aan het door het Waterschap Scheldestromen aangelegd compensatiegebied langs de duinen. Maar er zijn plannen om het te veranderen in een afgesloten vakantiepark. De Natuurvisie van de Provincie biedt daar tegen geen bescherming. Dat is zeer betreurenswaardig.
Het verdient wellicht aanbeveling om voor natuurgebieden binnen de bebouwde kom het puur juridische, formele kader te vervangen door een inhoudelijk kader: de natuur kent geen formele gemeentegrenzen of bebouwde kommen.**
- **'t Duimpje maakt zich grote zorgen over het stopzetten van het ecologisch beheer van provinciale wegbermen en het introduceren van wegbermbeheer in deze bermen. Wegbermen vertegenwoordigen belangrijke natuurwaarden. Als groene linten door het landschap vormen ze een alternatieve ecologische hoofdstructuur (natuurnetwerk). Ze vormen een belangrijk leefgebied en migratiegebied voor veel soorten planten en dieren. Juist de provinciale wegbermen zijn van belang voor de natuur. Ze zijn vaak breder dan andere wegbermen en er wordt al 30 jaar ecologisch geschikt beheer op gevoerd. Dit heeft geresulteerd in een rijke flora en fauna en bermen vanwege hun bloemen een lust zijn voor het oog. Vanwege de vele insecten leveren ze ook een belangrijke bijdrage aan de bestuiving van gewassen op landbouwpercelen in de omgeving.
Het geïntroduceerde klepelbeheer doet al deze waarden teniet. Het geklepelde (verpulverde) maaisel blijft liggen (en niet afgevoerd zoals bij het hooibeheer van de afgelopen 30 jaar). Bij de vertering ervan komen voedingstoffen vrij die de bodem verrijken. Het maaisel verstikt bovendien de vegetatie. Uiteindelijk weet slechts een klein aantal snelgroeiende, robuuste planten het uit te houden. Met de afname van het aantal soorten planten neemt ook het aantal soorten vlinders, bijen en andere dieren af.**

Met het afschaffen van het ecologisch wegbermbeheer worden de (goede) resultaten van jarenlange inspanning teniet gedaan. Een duidelijk voorbeeld van kapitaalvernietiging. Aan de ene kant worden kapitalen uitgegeven aan soortbeschermingsplannen en agrarisch natuurbeheer en aan de andere kant wordt een ecologisch succes als het ecologisch bermbeheer wegbezuinigd (ten koste van biodiversiteit).

De extra kosten van ecologisch maaibeheer ten opzichte van klepelbeheer bedragen ca. € 150.000,- (bron Provincie) wat minder is dan 50 eurocent per Zeeuw.

- Ruim dertig jaar lang (tot 2014) werd ecologisch maaibeheer gepleegd in een groot deel van de bermen langs de provinciale wegen in Zeeland. Dat heeft tot soortenrijke bermen geleid, waarin plantensoorten voorkomen die elders in het buitengebied niet of nauwelijks meer voorkomen (uitgezonderd bepaalde natuurgebieden).

In 2015 en 2016 is dit ecologisch maaibeheer uit kostenbesparend oogpunt omgezet in klepelbeheer. Bij klepelbeheer blijft het maaisel liggen. Dit leidt tot verrijking van de bodem, waardoor het aantal (bijzondere) plantensoorten afneemt. Afname van biodiversiteit dus. De provincie heeft een wettelijke beschermplicht voor veel van die plantensoorten die nu verdwijnen en het is een provinciale kerntaak om de biodiversiteit te behouden en versterken. Bloemrijke bermen zijn bovendien aantrekkelijk, wat een pluspunt is voor een Provincie die het moet hebben van toerisme.

Concrete aanbeveling:

Neem in de provinciale begroting een ruimhartig aandeel op voor ecologisch wegbermbeheer.

- In de afgelopen 30 jaar heeft hooilandbeheer plaats gevonden op ca. 300 km wegberm. Door bezuinigingen is dat in 2014 stopgezet. Dit is niet alleen een enorme kapitaalvernietiging, maar ook slecht voor het imago van Zeeland. De bloemrijke wegbermen waren niet alleen aantrekkelijk voor bewoners maar zeker ook voor toeristen. Daarnaast dragen de bloemrijke wegbermen bij aan het behoud van de biodiversiteit en vormen ze een basis voor de bestuiving van gewassen op aangrenzende landbouwpercelen. In de bermen komen planten voor die wettelijk zijn beschermd en waarvoor een zorgplicht geldt. Het ongeschikt maken van groeiplaatsen van deze soorten is feitelijk een overtreding van de wet.
- Let bij komende debatten over het beheer van provinciale wegbermen op de soorten van de Rode Lijst. De Provincie heeft hiervoor een zorgplicht.

7.3 Met betrekking tot “Bestaande en nieuwe natuurgebieden” en “Natuur buiten natuurgebieden”

- Pleidooi voor eco-effectief ondernemen: ondernemen op een wijze waarbij ecosystemen meegroeien met de groei van het bedrijf en ook meewerken aan de groei van het bedrijf.

Voorstellen aan de Provincie:

- Nodig ondernemers uit om te komen met eco-effectieve oplossingen (natuur-inclusieve ontwikkelingen i.p.v. ontwikkelingen die noodzaken tot natuurcompensatie)

- Nodig ondernemers uit te komen met eco-effectieve business-voorstellen voor beheer en gebruik van bestaande en/of nieuwe natuurgebieden als vernieuwing voor het bestaande kosten model.
- Schep ruimte voor eco-effectieve ondernemers, net zoals nu ook ruimte geschapen wordt voor terrein-beherende instanties.
- Ondanks huidig natuurbeleid van beschermen en compenseren loopt de biodiversiteit nog steeds terug. Verschuif budgetten voor natuurbescherming naar budgetten voor eco-effectief ondernemen (ruimte scheppen, educatie en inspiratie stimuleren).

7.4 Met betrekking tot “Natuur buiten natuurgebieden” en “Landschap”

- Een groot deel van de charme van het Zeeuwse landschap bestaat uit oude polderlandschappen met daarin kleine landschapselementen en karakteristieke Zeeuwse boerderijen. De dijken en vergezichten in samenhang met het vele water geven Zeeland een specifiek karakter. Dat wordt hoog gewaardeerd door toeristen, recreanten en ook kunstenaars.

De Boerderijstichting pleit daarom voor meer samenhang tussen natuur en cultuurlandschap in de Natuurvisie.

Door middel van het versterken van de biodiversiteit buiten natuurgebieden valt er veel winst te behalen bij het in stand houden van vogels, insecten, planten en het totale aanblik van het landschap. Vooral de Zeeuwse boerenerven dragen, mits goed ingericht, bij aan de biodiversiteit.

Concreet voorstel:

Roep een subsidieregeling in het leven voor herstel en aanleg van streekeigen (groene) elementen van het boerenerv (gelijk aan (of samengevoegd met) de huidige subsidieregeling voor kleine gebouwde landschapselementen (zoals varkenshokken, bakketen en hekken).

7.5 Met betrekking tot “Natuur buiten natuurgebieden” en “Natuur Plus”

Door in bermen bosschages, wilgen en ander snelgroeiend gewas aan te planten zijn er vele voordelen te behalen:

- Meer biodiversiteit
- Minder frequent onderhoud
- Zadenbuffer voor kruiden
- Fijnstofopname
- CO2-opslag
- Brandstof voor in het land
- Waterbufferingszone